MENS & VOGEL

Driemaandelijks tijdschrift/ledenblad van Vogelbescherming Vlaanderen vzw

WINTER 2023

Vuurgoudhaan

Vlaamse Vogelatlas

Agnes Wené

Vogel van het Jaar

Vogelbescherming.be
VOGELBESCHERMING VLAANDEREN VZW
Een stem voor de natuur

‘Mens & Vogel’ is een driemaandelijks tijdschrift dat wordt uitgegeven door Vogelbescherming Vlaanderen vzw. De organisatie zet zich in voor de wilde fauna. Vooral vogels geven als geen andere diergroep de toestand van natuur en milieu aan. Gaat het slecht met een vogelsoort, dan is dat een signaal dat er iets mis is met haar leefomgeving. Vogelbescherming Vlaanderen werd op 28 juni 2002 onder auspiciën van het Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels opgericht te Antwerpen.

Lidmaatschap

Mens & Vogel wordt gratis toegezonden aan alle toegetreden leden die onze werking mogelijk maken.

- Steunend lid (standaard lidmaatschap) – dagelijkse werking € 20
- Combi-lid Vogelbescherming + lid Kerkuilwerkgroep € 24
- Combi-lid Vogelbescherming + lid Vogelopvangcentrum (VOC) € 25
- Combi-lid Vogelbescherming + lid Kerkuilwerkgroep Vlaanderen + lid VOC € 29
- Beschermend lid – steun aan campagnes en projecten € 30
- Erelidmaatschap – bijdrage aan juridische kosten en rechtszaken € 35

Buitenlandse lidmaatschappen kosten € 6 extra voor de verzendkosten naar een andere EU-lidstaat. Daarnaast kan men ook lid voor het leven worden aan € 1000 *(niet fiscaal aftrekbaar)*. De lidmaatschapsbijdragen kunnen gestort worden op rek. 001-4098773-17 van Vogelbescherming Vlaanderen, Walburgstraat 37 te 9100 Sint-Niklaas. IBAN = BE61001409877317; BIC = GEBABEBB.

Vogelbescherming Vlaanderen vzw

Maatschappelijke zetel, secretariaat, documentatiecentrum
Koetshuis Walburg – Stadspark Sint-Niklaas
Walburgstraat 37, 9100 Sint-Niklaas
Tel. +32 (0) 3 296 26 80
Open van maandag tot vrijdag
van 09:00 tot 12:30 uur en van 13:30 tot 17:00 uur.

vogelbescherming.be

Algemeen directeur	agnes.wene@vogelbescherming.be
Natuurinformatie	natuurhelpdesk@vogelbescherming.be
Administratie & leden	administratie@vogelbescherming.be
Webshop	winkel@vogelbescherming.be
Verenigingswerking en VOC’s	afdelingenteam@vogelbescherming.be
Juridische zaken	juridische.dienst@vogelbescherming.be
Algemene informatie	info@vogelbescherming.be
Foto cover	**Peter van Rij/Buiten-Beeld**

Voorzitter	Stephan Put
Ondervoorzitter	Dirk Beersmans
Secretaris	Brent Vanhooren
Penningmeester	Isabel Lemahieu
Algemeen directeur	Agnes Wené

Een documentatiecentrum staat ter beschikking van onze leden en scholieren.
Bezoek de Groene Winkel op www.vivara.be

Giften

Als u een gift wenst over te maken, gelieve dit dan per aparte overschrijving te doen, om het onderscheid kunnen te maken met de eventuele betaling van een lidmaatschap. Voor giften van € 40 of meer krijgt u in het daaropvolgende jaar een fiscaal attest. Geef bij de betaling zeker de persoonsgegevens door aan wie het fiscaal attest moet worden opgemaakt, zo niet wordt dit opgemaakt aan de titularis van de bankrekening. Gelieve de vermelding ‘GIFT’ te gebruiken a.u.b.

Advocaat van de fauna

Voor een effectieve bescherming van vogels en hun leefgebieden zijn juridische middelen onmisbaar. Vogelbescherming Vlaanderen strijdt daarom voor het verkrijgen van een strikte uitvoering van de wetten en reglementen die de fauna beschermen. Zij ijvert ook voor de verbetering en verfijning van die wetgeving. Door toedoen van alerte vogelbeschermers worden jaarlijks tientallen illegale vogelvangers en -handelaars, jagers en stropers die de wet overtreden, geverbaliseerd en voor de rechter gebracht.

Vlaamse Opvangcentra voor Vogels en Wilde Dieren (VOC)

Vogelbescherming Vlaanderen coördineert een keten van negen Opvangcentra voor Vogels en Wilde Dieren. Deze centra staan in voor de opvang, verzorging en revalidatie van noodlijdende, in het wild levende vogels en andere dieren. Elk jaar worden ca. 30.000 inheemse wilde dieren, waarvan 80% vogels, in onze opvangcentra opgenomen. De oorzaken van opname zijn verscheiden: wegverkeer, hoogspanningsmasten, jachtmisbruiken, botulisme, vergiftiging, stookolielozingen op zee, vogelvangst, enz.

Kerkuilwerkgroep Vlaanderen

De Kerkuilwerkgroep Vlaanderen is een afdeling van Vogelbescherming Vlaanderen. Deze werkgroep heeft tot doel alle nog resterende broedplaatsen van de kerkuil *(Tyto alba)* veilig te stellen en op potentieel geschikte plaatsen nieuwe broedgelegenheid te scheppen door het plaatsen van speciale nestkasten. De werkgroep heeft ook tot doel het voedselaanbod in de onmiddellijke omgeving van bestaande broedplaatsen te verhogen en de kerkuil als broedvogel te behouden door een algemene landschapsbescherming, waarbij de soort een indicator is voor de kwaliteit van de biotoop waarin zij leeft.

Verantwoordelijke uitgever ‘Mens & Vogel’: Agnes Wené, Walburgstraat 37, 9100 Sint-Niklaas

Vogelbescherming.be
VOGELBESCHERMING VLAANDEREN VZW
Een stem voor de natuur

Vlaanderen
verbeelding werkt

FSC
www.fsc.org
MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C014602

ISSN: 0770-1314

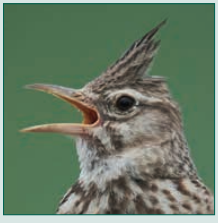

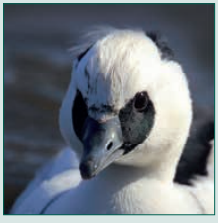

jaargang
61
WINTER 2023

Voorpagina
Vuurgoudhaan 1
Voorwoord
Winter 4
Op de voorgrond
De vuurgoudhaan 6
Vlaamse Vogelatlas
Een stand van zaken 12
Kerkuilverhalen
De kerkuil en zijn beschermers 22
Vogelzang
Uit volle borst 30
Interview
Agnes Wené 33
Pit en Puf
Porre, de stadsmus 39
De pen van Tim
Nonnetje 44
Juridische werking
Juridische updates 48
Vivara
Nestkasten in de winter 58
In memoriam
Guy De Meulemeester 60
Vogel van het Jaar
En de winnaar is … 64
Verenigingswerking
Onze afdelingswerking 70
Onderzoek
Avontuurlijke kanoet 76
Vogelopvangcentra
VOC Adressenlijst 78
Verenigingswerking
Huismussentelweekend 2023 80

Agnes Wené
Algemeen Directeur

Winter

Woord vooraf

Beste lid,

Laat ik hiermee van start gaan: deze editie van Mens & Vogel heeft een bijzondere betekenis. Zowel voor de 'oudstgediende' van Vogelbescherming Vlaanderen, als de nieuwkomer. Na zeventien jaar ongebreidelde toewijding als eind- en hoofdredacteur van dit vogelblad, geeft Jan Rodts het voorwoord door aan de nieuweling. Beste Jan, dank en bewondering voor jouw jarenlange toewijding!

Die nieuweling, dat ben ik, sinds medio september aan boord bij Vogelbescherming Vlaanderen. De voorbije maanden waren er van stevig kunnen verdiepen en grondig inwerken in deze vereniging met haar indrukwekkende erfgoed en gedreven achterban.

Vogelbescherming Vlaanderen is het werk van velen: in de eerste plaats het team, onze bestuursleden, de vrijwilligers en absoluut ook de leden. Samen beschermen en verdedigen we onze waardevolle maar kwetsbare inheemse wilde dieren.

De verkiezing van de Vogel van het Jaar bestempel ik alvast als één van de hoogtepunten van mijn eerste maanden. De winnaar – de putter – is een verdiend prijsbeest. De laatste jaren doet deze soort het opvallend goed in Vlaanderen (zo bevestigt ook de nieuwe Vogelatlas die we in de loop van 2025 mogen verwachten). Deze resultaten tonen dat onze aanpak werkt: onze beschermende en verdedigende acties hebben impact gehad en een belangrijke rol gespeeld bij de opmars van deze schitterende vogel. Het komende jaar gaan we de Vogel van het Jaar extra ondersteunen. Later meer hierover.

2023 belooft boeiend te worden! Bij Vogelbescherming Vlaanderen stappen we het nieuwe jaar in met veel goesting, bakken ambitie en de blik vooruit. Een dikke merci om ons te blijven ondersteunen. Hou ons in je vizier, er komen mooie dingen aan!

Ik wens jou en jouw naasten een fantastisch jaar toe, met veel verbondenheid met elkaar en met de natuur! En ik nodig je uit om in 2023 mee de schouders te zetten onder onze acties voor onze fauna!

Graag tot in de lente!

Agnes

© SL-Photography/Shutterstock

Hoofd- & eindredactie Maarten Caversoons
Opmaak www.prospector.be
Oplage 10.000 exemplaren
Druk Drukkerij Van Lijsebetten, Entrepotstraat 27, B-9100 Sint-Niklaas
Uitvoering met de steun van de Vlaamse overheid en de + 10.000 gezinnen/leden van Vogelbescherming Vlaanderen vzw
Inhoud de redactie kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor de inhoud van bijdragen van derden
Milieu dit tijdschrift is gedrukt op papier van chloorvrij gebleekte houtvezels uit duurzaam beheerde bossen (FSC-gecertificeerd). Het is gedrukt met plantaardige inkten. Bovendien wordt het verzonden in een biologisch afbreekbare folie op basis van aardappelzetmeel, voor een minimale belasting van het leefmilieu.

Werkten mee aan dit nummer
Evy Ampoorter, Wannes Bellens, Marc de Bel, Wouter Courtens, Tim De Winter, Koen Devos, Gerald Driessens, Simon Feys, Jan Rodts, Ludo Smets, Filiep T'Jollyn, Laurent Van den Bergh, Linde Vanneylen, Frieda Van Raevels, Free Van Rompaey, Glenn Vermeersch en Agnes Wené.

De vuurgoudhaan

Op de voorgrond

Een heel fijn, ritmisch gepiep ergens hoog in een fijnspar of grove den. Meestal volstaat dat om een goudhaan(tje) te kunnen lokaliseren. Zonder dat geluid zal je dit piepkleine vogeltje zelden of nooit opmerken. Met een lengte van slechts pakweg negen centimeter en een lichaamsgewicht van om en bij vijf gram zijn goudhanen de kleinste vogeltjes van Europa.

Vergis je niet, in Europa broeden twee soorten goudhanen: de 'gewone' goudhaan (*Regulus regulus)* en de vuurgoudhaan (*Regulus ignicapilla*). Om deze laatste in het vizier te krijgen, zal je wel wat geluk moeten hebben. Zijn aantallen in Vlaanderen liggen immers een pak lager (1200 tot 2300 broedparen) dan die van de 'gewone' goudhaan (15.000 tot 25.000 broedparen). En toch staat de vuurgoudhaan op de Vlaamse Rode Lijst aangeduid als *'momenteel niet in gevaar'* en de goudhaan als *'kwetsbaar'*. Hoe verklaren we dit?

Bredere habitat

De laatste jaren wordt, net als in Wallonië, Duitsland en Groot-Brittannië, een terugval van de goudhaan vastgesteld. De kortetermijntrend voor Vlaanderen bedraagt -12%, die voor heel België -14%. Omzetting van naaldbossen in meer natuurlijke loofbossen en heidevegetaties en een verminderde vitaliteit van de sparrenbossen door zure depositie liggen wellicht aan de basis van deze negatieve trend. In Nederland houdt de populatie voorlopig stand.

In tegenstelling tot de *goudhaan* beperkt de habitat van de *vuurgoudhaan* zich niet enkel tot sparren- en dennenbossen (vuurgoudhanen zoek je trouwens beter niet in dennenbossen omdat ze die doorgaans mijden). Ook in oude gemengde bossen, parken en tuinen met sparren en loofbossen met veel klimop en bosrank komt de soort tot broeden. In de periode 2000-2002 werd reeds een toename vastgesteld met de grootste dichtheden in de Voerstreek, de bosrijke Kempen en ten oosten van Brussel. Het ouder worden van onze bosbestanden en de betere bescherming ervan is wellicht deels een verklaring.

© Daniele Occhiato/Buiten-beeld

Vuurgoudhaan

Op basis van de door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek verzamelde data tijdens de periode 2007-2018 kon voor de vuurgoudhaan niet meteen een trend worden berekend. Daarvoor is de soort nog net te schaars en te verspreid voorkomend in vergelijking met de goudhaan. Of de soort momenteel ook in Vlaanderen, net als in Wallonië en Nederland achteruitgaat, zal moeten blijken uit de cijfers die momenteel verzameld worden voor de nieuwe Vogelatlas (zie verder in dit tijdschrift). Net als bij andere naaldhoutspecialisten als zwarte mees en kuifmees kan het omvormen van naaldbossen tot meer natuurlijke loofhoutbestanden en heidegebieden mogelijk ook tot lokale afnames leiden.

Vijf gram

De winter is momenteel in het land en dus is het voor de meeste vogels van levensbelang om zo weinig mogelijk energie te verspillen en zo veel mogelijk (vet)reserves aan te leggen. De lichaamstemperatuur van een vogel ligt iets hoger dan die van de mens, namelijk rond 40° C. Om op temperatuur te blijven, moeten vogels in hun lichaam voedsel verbranden om in warmte om te zetten. Als het heel koud wordt, moeten ze dus meer voedsel verbranden dan wanneer het pakweg twintig graden warm is. Een goudhaan weegt ongeveer vijf gram.

© Gonzalo_Jara/Shutterstock

Vuurgoudhaan

© Gergosz/Shutterstock

Goudhaan, zonder witte wenkbrauwstreep

Om in de winter op temperatuur te blijven, moet hij één tot tweemaal zijn eigen gewicht eten aan insecten. Vandaar dat goudhanen de hele dag in de weer zijn met het zoeken naar voedsel. 's Nachts verliezen ze zo'n twintig procent van hun lichaamsgewicht. Dat gebeurt door de verbranding die nodig is om dat kleine vogellichaampje op temperatuur te houden. Overdag moeten ze dat verlies opnieuw aanvullen. Dat kan alleen door veel te eten. En in de winter kan dat een probleem zijn. Het is koud, snel donker, en dus is de tijd om eten te vinden beperkt. Als het tegen zit, ligt er ook nog sneeuw en is er geen insect te bekennen. Bovendien zijn álle vogels op zoek naar voedsel en dus is de concurrentie bijzonder groot.

Laagjes

Behalve veel eten, kunnen goudhanen er nog op een andere manier voor zorgen dat ze warm blijven, namelijk door hun verenkleed. Als wij mensen het koud hebben, trekken we een trui aan. Niet omdat een trui een soort verwarming is, wél omdat hij de warmte die ons lichaam uitstraalt, vasthoudt. Hoe meer kleren we aantrekken, hoe minder warmte we verliezen en hoe beter we bestand zijn tegen ijzige koude. Bij goudhanen werkt het ook op die manier. Zij zetten hun veren een beetje uit. Bolrond worden ze dan. Tussen hun veren zit een massa lucht die goudhanen met hun lichaam opwarmen. Het werkt dus net als een trui.

Wat ook helpt, is 's nachts dicht bij elkaar kruipen. Dat bespaart energieverlies. Twee goudhanen tegen elkaar aangedrukt betekent een energiebesparing van zo'n 25%. Als ze dus ook deze methode toepassen, hebben ze overdag minder voedsel nodig om warm te blijven. Als ze met hun drieën dicht bij elkaar de nacht zouden doorbrengen, kunnen ze tot wel 30% energie besparen. Dit gaat natuurlijk niet alleen op voor goudhanen. Vele andere vogelsoorten passen deze me-

thode toe. Boomkruipers bijvoorbeeld kruipen soms met hun tienen in een nestkast of een natuurlijke holte in een boom om elkaar warm te houden.

Feller en sneller

In tegenstelling tot de ‘gewone’ goudhaan, heeft de vuurgoudhaan een gevarieerder getekend kopje. Hij heeft een wat vriendelijkere en zelfs bandieterige uitstraling. Dat komt door de zwarte oog- en witte wenkbrauwstreep die goed contrasteren. Voor de rest verschilt de vuurgoudhaan van de goudhaan nog door de meer egale, groene bovenzijde en de beperktere hoeveelheid grijs in de nek. Beide soorten hebben een smalle, zwarte snorstreep.

Vuurgoudhanen doen ook anders dan goudhanen. Ze jagen op iets grotere prooien en zijn sneller. Ze verplaatsen zich met meer vaart door het struikgewas en leggen grotere afstanden af tussen elke maaltijd. Ze laten zich gemakkelijker verleiden om het naaldbos te verlaten en op zoek te gaan naar andere foerageergebieden zoals parkjes en ‘rommeltuintjes’. Heel opvallend is dat ze zich zelfs in moerasgebieden wagen. Dan sta je toch even te kijken als je die typische sparbewoners acrobatisch ziet bengelen aan een riet- of lisdoddestengel.

© Daniele Occhiato - Buiten-beeld

Vuurgoudhaan

Zang goudhaan

De zang van de goudhaan klinkt ijl en zeer hoog. Het is een stereotiepe, ritmische, golvende en in volume toenemende strofe, helemaal op de scherpe i-klank gericht. De strofe begint met enkele hoge toontjes (maar die worden soms ook weggelaten). Daarna wordt een drie- tot vierdelig motiefje ongeveer vijf keer herhaald. De strofe eindigt met een eindrollertje, soms aangevuld met vloeiende fluittoontjes. In het motief ligt de klemtoon op het eerste element. De strofe duurt drie tot vier seconden, de pauzes ertussen een fractie langer.

Zang vuurgoudhaan

De zang van de vuurgoudhaan bestaat uit een stereotype, duidelijk in volume en tempo toenemende strofe, gevormd door slechts één element dat acht tot veertien maal wordt herhaald in een snel tempo. De strofe duurt ongeveer twee seconden en blijft op één toonhoogte. Ieder mannetje beschikt over vier tot vijf strofetypen die reeksgewijs herhaald worden. Sommige strofetypen eindigen in een trillertje zodat verwarring met de goudhaan kan ontstaan.

Scan de QR-code en beluister de zang van de goudhaan

Scan de QR-code en beluister de zang van de vuurgoudhaan

Literatuur

- Rodts J., 2019. *De slimste vogelgids – Alle regelmatige broedvogels van België en Nederland – Zomereditie*. Uitgeverij Houtekiet. Antwerpen, pp. 18-21.
- Vermeersch, G., Devos, K., Driessens G., Everaert J., Feys, S., Herremans M., Onkelinx T., Stienen E.W.M. & T'Jollyn F. (2020). *Broedvogels in Vlaanderen 2013-2018. Recente status en trends van in Vlaanderen broedende vogelsoorten*. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (1), Brussel, 213 p.

Glenn Vermeersch, **Wouter Courtens**, **Koen Devos**
Gerald Driessens, **Simon Feys** & **Filiep T'Jollyn**
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

Vlaamse Vogelatlas

Een nieuwe atlas in opmaak: een stand van zaken

Wat voorafging

In 2004 verscheen de eerste 'Atlas van de Vlaamse broedvogels' nadat in de jaren 1970 de broedvogels in geheel België in kaart waren gebracht. Het in 2004 verschenen boek was de eerste atlas waarbij de methodiek gebaseerd was op telwerk in UTM 5x5 kilometer-hokken. UTM, of *Universal Transverse Mercator*, is een wereldwijd verspreid projectiesysteem.

Ruim 190 broedvogelsoorten werden toen gebiedsdekkend geïnventariseerd. De databank die hieruit voortkwam, was gedurende vele jaren dé referentie voor talloze beleidsadviezen en rapportages. De verspreiding van vogelsoorten, hun aantallen en dichtheden veranderen echter voortdurend onder invloed van natuurlijke processen en menselijke invloeden. Om de vinger aan de pols te houden, startten INBO en Natuurpunt Studie in 2007 met het project *'Algemene Broedvogels Vlaanderen'*, of kortweg *'ABV'*.

Dit project liet ons toe om, op basis van steekproeven in UTM 1x1 kilometerhokken, trendberekeningen te maken van ongeveer tachtig algemene en schaarse broedvogelsoorten. De meer zeldzame soorten, koloniebroeders en exoten worden al sinds 1994 opgevolgd in het project *'Bijzondere Broedvogels Vlaanderen'* of *'BBV'*. Het werd oorspronkelijk opgezet door INBO, maar later werd ook dit project in samenwerking met Natuurpunt Studie uitgevoerd. Over beide projecten wordt geregeld gecommuniceerd in INBO-rapportages en -nieuwsbrieven *(Vogelnieuws)*, maar ook in *Natuur.Oriolus* en af en toe in *Mens & Vogel*.

Na verloop van tijd bleek uit deze projecten dat de veranderingen in o.a. landbouw- en bosgebieden erg groot waren. Bovendien maakten nieuwe broedvogelsoorten zoals oehoe, raaf en kraanvogel hun opwachting, terwijl andere nagenoeg verdwenen (grauwe gors, tapuit, paapje, kuifleeuwerik enz.). Ook elders in Europa wordt een gemiddelde periode van 15-20 jaar tussen twee opeenvolgende atlassen aangehouden. Kortom, de tijd begon te dringen om aan een nieuwe atlas te beginnen en in 2019 werden de eerste voorbereidingen daarvoor getroffen.

© Bildagentur Zoonar GmbH/Shutterstock

Kuifleeuwerik

Gezamenlijke aanpak

Er werd al snel beslist om te kiezen voor dezelfde methodiek als in de periode 2000-2002. Dat wil zeggen dat de 'ruggengraat' van de nieuwe atlas opnieuw gevormd wordt door inventarisaties in UTM 5x5 kilometerblokken ('atlasblokken') met daarin telkens een vaste steekproef – het zogenaamde 'gouden grid' van acht 1x1 kilometerhokken (Figuur 1).

De tellingen in de steekproefhokken laten na afloop van het telwerk toe om relatieve dichtheden te berekenen, terwijl de tellingen in de volledige atlasblokken resulteren in zo nauwkeurig mogelijke verspreidingskaarten

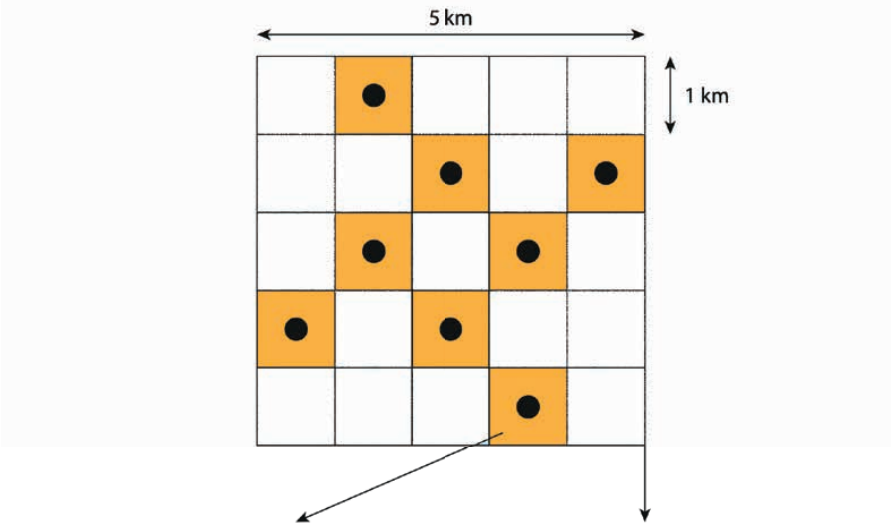

Kilometerhok-onderzoek
- 8 vooraf geselecteerde hokjes volgens een vast patroon: het 'gouden grid'
- Telkens een bezoek van 1 uur in 4 perioden: 01/04-15/05, 16/05-30/06, 1/12-15/01 en 16/01-28/02
- In de broedtijd wordt uitsluitend 's ochtends geteld, in de winter kan dat de hele dag.
- In elk kilometerhok worden de zeldzame soorten ingetekend op kaart, de schaarse worden geturfd en de algemene aangekruist.
- Tijdens elk kilometeronderzoek wordt een punttelling van 5 minuten uitgevoerd op een centraal punt in het hok. Alle aanwezige vogels worden geturfd. Optioneel kan er een 2x 5 min telling worden uitgevoerd waarbij alle vogels worden ingetekend op kaart.

Atlasblok-onderzoek
Doel: een zo volledig mogelijke soortenlijst opstellen per atlasblok, voor zowel broed- als winterseizoen.
Alle biotopen worden minstens 3x bezocht in zowel broed- als winterseizoen. Het totaal aantal bezoeken aan het atlasblok is vrij te kiezen.
Enkele avondbezoeken in het broedseizoen moeten ingelast worden
Zeldzame, kolonievormende en enkele schaarse soorten worden ingetekend en geschat.
Schattingen van het het aantal paren (broedseizoen) of individuen (winter) gebeurt in vooraf gedefinieerde categorieën: 1-3, 4-10, 11-25, 26-50, 51-100, 101-250, 251-500, 501 -1.000 of >1.000).
Van alle broedvogelsoorten wordt steeds de hoogste broedzekerheidscode genoteerd.

Figuur 1. Samenvatting van de veldwerkmethodiek voor de opmaak van de nieuwe Vlaamse vogelatlas

en schattingen van aantallen. Door de methodiek van 2000-2002 te herhalen, zullen we ook prima kunnen vergelijken tussen beide periodes. Bovendien werden in Nederland ondertussen al twee atlassen gepubliceerd die eveneens op basis van dezelfde methode tot stand zijn gekomen. Het zal dan ook mogelijk zijn om grensoverschrijdende kaarten te produceren, zowel van de verspreiding als van de relatieve dichtheden van al onze soorten. Het belangrijkste verschil met de atlas van begin jaren 2000: in de periode 2020-2023 tellen we niet alleen onze broedvogels, maar ook alle wintergasten.

INBO en Natuurpunt Studie coördineren dit immense project en we worden daarin op de achtergrond met raad en daad bijgestaan door de mensen van Sovon. Zij hebben ook een invoer-tool en -app uitgewerkt die het invoeren en verwerken van telgegevens veel makkelijker maken. Veel vrijwillige medewerkers gebruiken nu deze gratis Avimap-app om hun tellingen in te voeren. Wie de app niet gebruikt (het is immers geen verplichting), kan zijn/haar data ook online ingeven en verwerken via www.vogelatlas.be

Resultaten vooraf: ABV-indicaties

Figuur 2 toont samenvattend wat ABV ons al heeft geleerd sinds 2007. Hoewel we voor een 80-tal soorten beschikken over trendgegevens, geven we hier gegroepeerde trends weer voor soorten van landbouwgebied, bosgebied, soorten van allerlei leefgebieden (‘generalisten’), standvogels en lange-afstandstrekvogels. Die laatste groep betreft soorten die overwinteren in Afrika, ten zuiden van de Sahara.

Na een stabiele periode nemen de langeafstandstrekvogels als groep duidelijk af sinds 2016. Ook bosvogels vergaat het steeds minder goed, maar dé uitschieter in negatieve zin is toch de groep van aan landbouwgebied gebonden vogelsoorten. Beter nieuws

© Marnix Jonker/Shutterstock

Roodborsttapuit

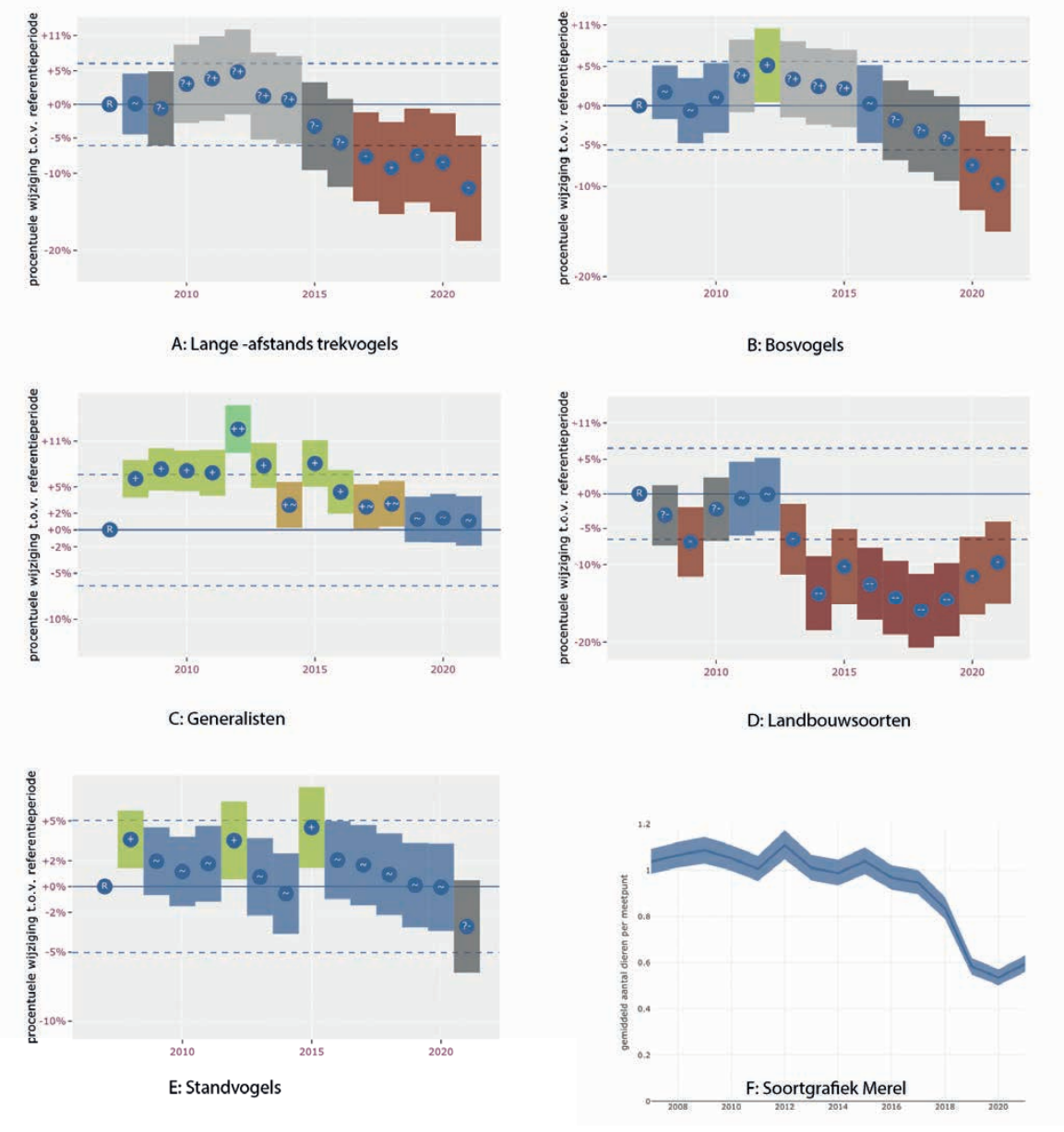

Figuur 2. Gegroepeerde trends op basis van de ABV-tellingen voor (A) Lange-afstandstrekvogels, (B) Bosvogels, (C) Generalisten, (D) Landbouwsoorten en (E) Standvogels. In (F) wordt een voorbeeld van een ABV-soortgrafiek (in dit geval voor de merel) weergegeven.

valt er te melden over de generalisten en standvogels; die houden stand in Vlaanderen. In Figuur 2 (F) wordt een voorbeeld van een ABV-soortgrafiek weergegeven. In het geval van de merel zie je hierin duidelijk de positieve trend vanaf de start van ABV in 2007. Het usutu-virus heeft echter (tijdelijk) een erg grote impact gehad op de aantallen en die terugval wordt mooi gedocumenteerd door dit monitoring-netwerk.

Dergelijke effecten die soms na enkele jaren weer weggewerkt zijn, zullen wellicht niet opgemerkt worden in atlasinventarisaties. Het is dan ook erg belangrijk dat we ook in de toekomst werk blijven maken van zowel langetermijnmonitoring als van gebiedsdekkende momentopnames in de vorm van bv. atlassen of soortgerichte inventarisaties.

Wat weten we nu al?

Na drie broedseizoenen en twee winters worden de verspreidingskaarten steeds volledediger. Ze bevestigen in grote lijnen de resultaten waarover we eerder rapporteerden op basis van de ABV- en BBV-projecten. Toch zijn sommige patronen verrassend, want voor het eerst sinds 2004 zien we onze trendberekeningen van zowel algemene als schaarse en zeldzame soorten vertaald naar een actuele verspreidingskaart. Bovendien zijn kaarten op basis van wintertellingen nooit eerder verschenen.

Het bespreken van alle kaarttypes gaat voorbij aan de opzet van deze bijdrage waarin we ons dus beperken tot tussentijdse resultaten van broedvogels. Het is echter voor

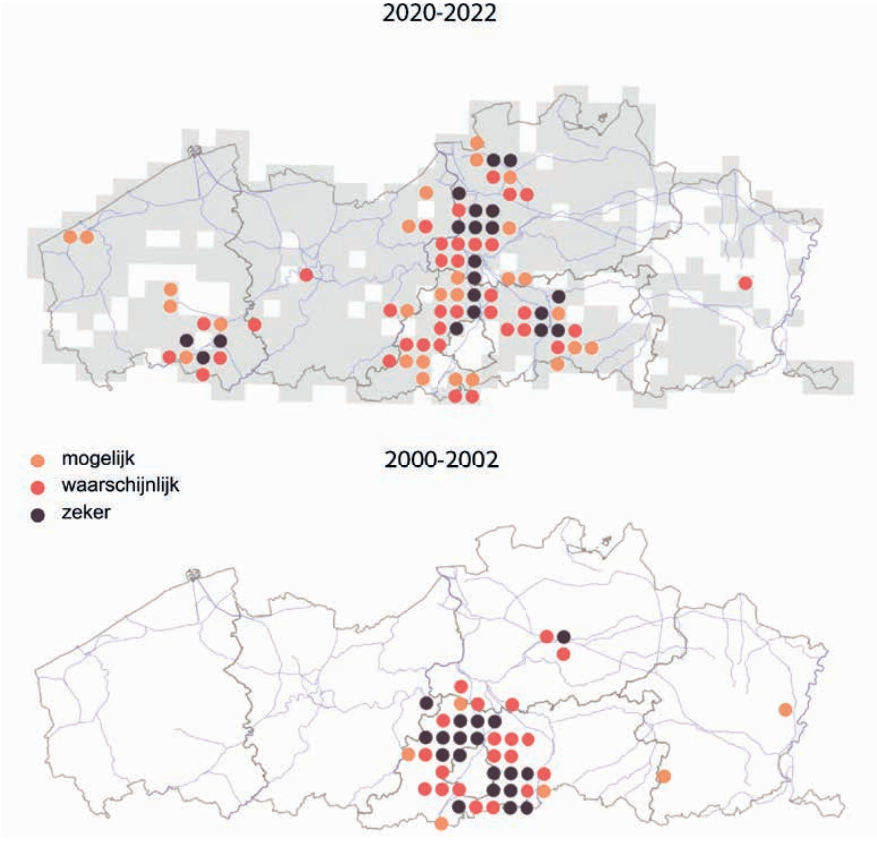

Figuur 3. Voorlopige (2020-2022) versus vorige (2000-2002) verspreidingskaart van de halsbandparkiet / Psittacula krameri

alle soorten mogelijk de voorlopige kaarten te bekijken via https://www.vogelatlas.be/atlasbe/soorten. Hou er rekening mee dat die kaarten dagelijks worden aangepast aan nieuw ingevoerde en verwerkte data. Het is bijvoorbeeld belangrijk in het achterhoofd te houden dat de momenteel gehanteerde broedzekerheden (mogelijk, waarschijnlijk of zeker broedend) nog tamelijk laag zijn. Pas op het einde van het terreinwerk, dus na 2023, zullen de finale broedzekerheden worden bepaald op basis van alle op dat moment beschikbare gegevens.

De tellingen in het kader van het BBV-project zijn voor veel zeldzame en kolonievormende soorten erg goed, maar voor een soort als halsbandparkiet en andere niet-inheemse broedvogels is de aantalsontwikkeling en het huidige areaal in Vlaanderen minder goed gekend. De nieuwe atlaskaarten en -tellingen zijn dan ook erg welkom. In Figuur 3 is te zien dat de soort zich enorm heeft uitgebreid sinds de eeuwwisseling. De volledige as Antwerpen-Brussel is ondertussen ingenomen, maar ook elders in Vlaanderen ontstaan steeds meer verspreidingskernen.

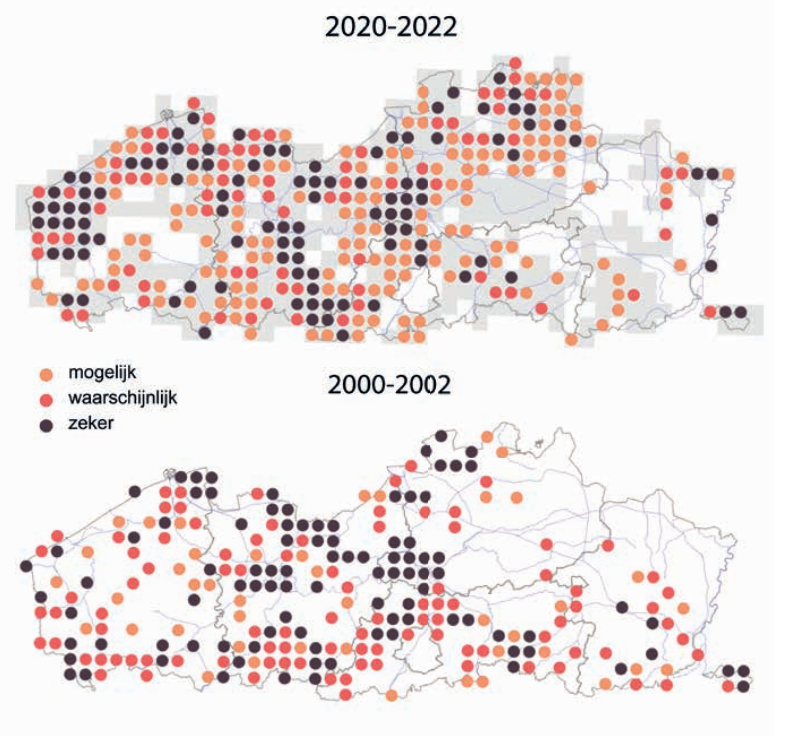

Figuur 4. Voorlopige (2020-2022) versus vorige (2000-2002) verspreidingskaart van de putter / Carduelis carduelis

Putter en Cetti's zanger

Na de afschaffing van de vogelvangst in de jaren '70 van vorige eeuw herstelden de aantallen van een aantal populaire kooivogels – waaronder heel wat vinkachtigen – zich langzaam maar zeker. Tijdens de vorige atlasperiode konden we al vaststellen dat de putter (Figuur 4) aan een flinke oostwaartse opmars bezig is. Hoewel het kaartbeeld in Limburg nog erg onvolledig is, zie je wel meteen dat het oosten van de provincie Antwerpen ondertussen ook werd bereikt. Putters doen het erg goed in Vlaanderen en de schatting van 650-1200 broedparen in 2000-2002 zal wellicht verpulverd worden in de nieuwe vogelatlas. Bekijk online zeker ook even de voorlopige kaartbeelden van andere vinkachtigen: de goudvink en de appelvink doen het bijvoorbeeld ook erg goed, terwijl de kneu deelt in de malaise in landbouwgebieden en de Europese kanarie zelfs op het punt staat te verdwijnen als broedvogel in Vlaanderen.

Ook vogels gebonden aan moerasgebieden tonen verschillende evoluties. Eén van de opvallendste in positieve zin is de Cetti's zanger. Volgend op een tamelijk recente, explosieve toename in Frankrijk heeft de soort het voorbije decennium ook in de Benelux voet aan de grond gekregen. Dergelijke toenames werden in Vlaanderen ook al waargenomen vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw. Streng

© Martin Pelanek/Shutterstock

Cetti's zanger

winterweer maakte echter telkens een abrupt einde aan die tijdelijke expansies. Dat blijkt nu anders want ondanks (korte) vorstperiodes (zoals in februari 2021) gaat de uitbreiding gewoon door. In 2007 schatten we het aantal op ca. 200 paren, in 2018 was dit al opgelopen tot 300-600 paren. Nu de gegevens voor de atlas binnenkomen, lijkt het erop dat de aantallen nog minstens verdubbeld zijn.

Naaldhoutspecialisten doen het niet goed in Vlaanderen, zoveel was al duidelijk op basis van de resultaten van het ABV-project. Er bestaat mogelijk een link met de enorme afname van fijnspar ten gevolge van langdurige droogteperiodes en erop volgende infecties met letterzetterkevers. In hoeverre het omzetten van naaldhoutbestanden naar meer gemengd bos en/of het lokaal kappen van naaldhout in functie van heideherstel een effect heeft op de door ABV gerapporteerde trends (Figuur 6) is minder duidelijk. Het voorlopige kaartbeeld van een soort als de zwarte mees (Figuur 7) bevestigt in ieder geval de trend, het nagenoeg aaneengesloten areaal van 2000-2002 lijkt heel wat ijler te zijn geworden.

De laatste telwerk-loodjes....

Zoals je aan de voorlopige resultaten kan zien, is er vooral nog een extra telinspanning nodig in delen van Limburg en Vlaams-Brabant. Om die reden werd een extra teljaar ingelast in 2023. Er staan dus nog drie grote telperiodes op het programma: een wintertelling in 2022/2023, de laatste broedvogeltelling in 2023 en dan finaal nog een wintertelling in 2023/2024. In de loop van 2023 zal gestart worden met de schrijffase van het uiteindelijke boek, waarvan de publicatie verwacht wordt in de loop van 2025.

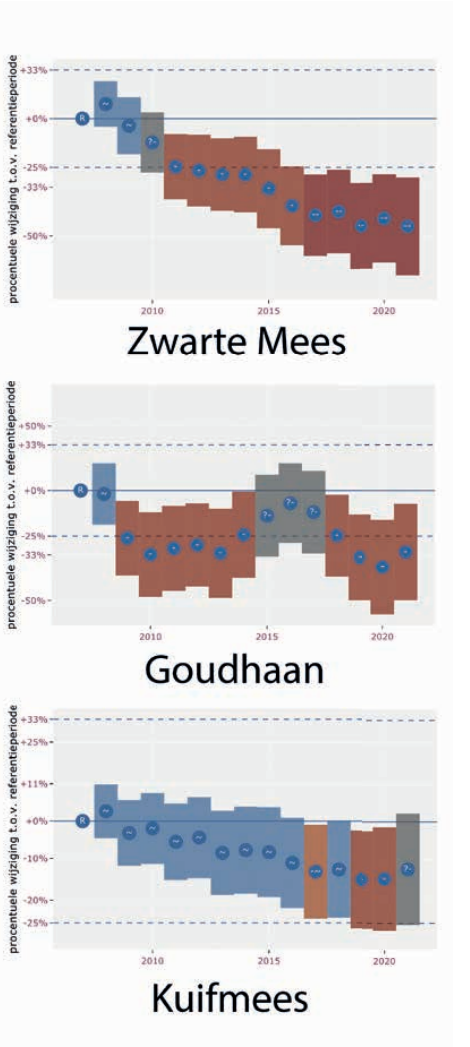

Figuur 6. ABV-trends (2007-2021) voor enkele naaldhoutspecialisten in Vlaanderen

Heb je een goede kennis van de in Vlaanderen voorkomende soorten en wil je zelf graag een steentje bijdragen aan het vervolledigen van de atlas? Kijk dan snel even op https://www.vogelatlas.be/atlasbe/meedoen en claim een nog openstaand atlasblok! Je kan er voor kiezen om zowel winter- als broedvogels te tellen of slechts één van beide.

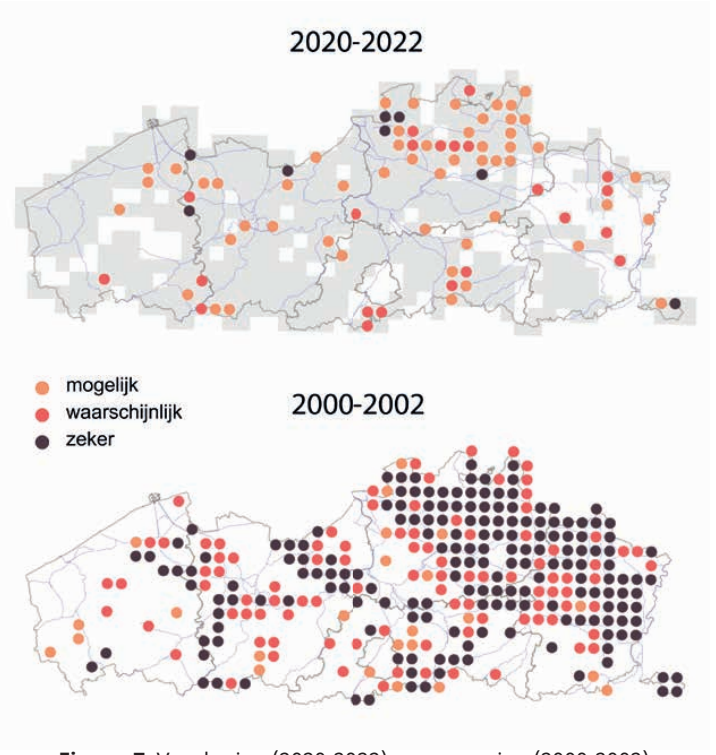

Figuur 7. Voorlopige (2020-2022) versus vorige (2000-2002) verspreidingskaart van de zwarte mees / Parus ater

Dankwoord

Eindigen doen we met een welgemeend woord van dank aan alle vrijwillige medewerkers. Een extra pluim is er voor de regionale coördinatoren wiens werk achter de schermen van bijzonder groot belang is voor het welslagen van dit grote project én voor de kwaliteit van de gegevens die uiteindelijk in het boek zullen terechtkomen!

Referenties

- Devillers P., Roggeman W., Tricot J., del Marmol P., Kerwijn C., Jacob J.-P. & Anselin A. (1988). *Atlas van de Belgische broedvogels.* Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.
- Onkelinx T., Vermeersch G. &Devos K. (2021). *Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV).* Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2021. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). *Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud.* Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- Vermeersch G., Devos K., Driessens G., Everaert J., Feys S., Herremans M., Onkelinx T., Stienen E.W.M. & T'Jollyn F. (2020). *Broedvogels in Vlaanderen 2013-2018. Recente status en trends van in Vlaanderen broedende vogelsoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek 2020 (1)*, Brussel, 228 p.

Ludo Smets
Kerkuilwerkgroep Vlaanderen

Kerkuilverhalen

Periodiek nieuws over de kerkuil en zijn beschermers

Kerkuilwerkgroep Vlaanderen (KWG) bevond zich op 28 oktober 2022 exact 25 jaar onder de vleugels van Vogelbescherming Vlaanderen! Het perfecte moment om even terug te blikken én tegelijk vooruit te denken! Wat heeft de werkgroep de voorbije 25 jaar bereikt? Hoe gezond is de kerkuilpopulatie op dit moment in Vlaanderen? Welke problematiek kennen de kerkuilen hier tegenwoordig? En wat kan de werkgroep naar de toekomst nog betekenen voor deze iconische soort? Tijd voor een overzicht.

Kerkuil in Vlaanderen uit de gevarenzone

Eind jaren '70 had de kerkuil het moeilijk om te overleven in ons land, met een plek op de Rode Lijst tot gevolg. Enkele enthousiastelingen vonden dat het tijd was om in actie te schieten en zo was de voorloper van Kerkuilwerkgroep Vlaanderen geboren. De werkgroep had als ultiem doel om de populatie kerkuilen in Vlaanderen terug op een veilig niveau te brengen en te houden. Om dat te bereiken houdt ze zich sindsdien voornamelijk bezig met het creëren van broedgelegenheid, het opvolgen van de nestkasten en het inventariseren van de legsels.

En de inspanningen van de werkgroep hebben geloond! In de beginjaren moest intensief gezocht worden om enkele tientallen broedparen van kerkuil verspreid over heel Vlaanderen te vinden. Gericht en doordacht werden vervolgens overal speciaal ingerichte nestkasten voor kerkuilen opgehangen. Stelselmatig geraakten deze nestkasten bewoond door broedparen die met succes jongen voortbrachten. Over een periode van 40 jaar groeide het aantal geregistreerde broedgevallen daardoor van 23 in 1982 naar maar liefst 1.351 in 2021! (zie figuur 1)

De situatie voor de kerkuil blijft echter precair. Een strenge winter met veel sneeuw, zoals die in 2013, heeft een desastreus effect op de populatiegrootte en bijgevolg het aantal broedgevallen. Mede dankzij de aanhoudende inspanningen van KWG om in voldoende broedgelegenheid te voorzien, is de soort gelukkig wel veerkrachtig genoeg geworden om dergelijke verliezen snel te boven te komen. Op voorwaarde dat zo'n situaties zich niet jaar na jaar voordoen.

© Albert Beukhof/Shutterstock

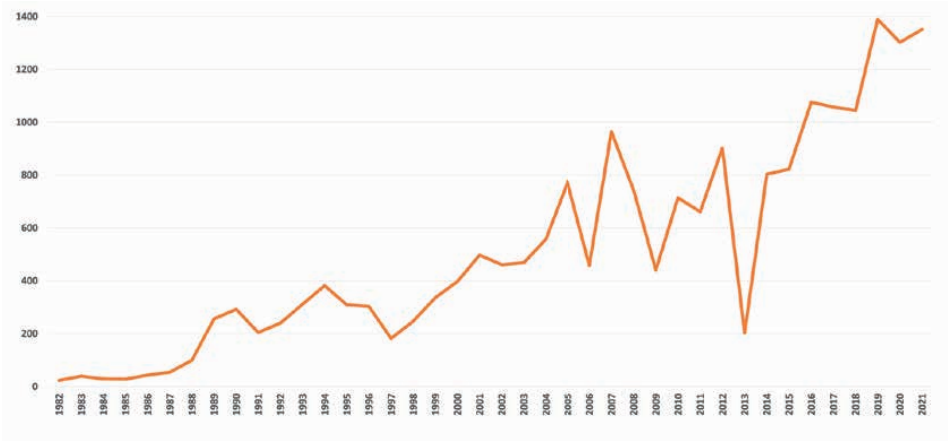

Figuur 1. Evolutie van het aantal broedgevallen door Kerkuilwerkgroep Vlaanderen geregistreerd in de periode 1982-2021.

Kerkuilen in VOC's

Kerkuilen komen geregeld in de problemen. Jaarlijks worden heel wat individuen om verschillende redenen binnengebracht in de Vlaamse Opvangcentra voor Wilde Dieren (VOC). Wanneer we het aantal opgevangen kerkuilen vergelijken met het aantal broedgevallen geregistreerd door KWG (Figuur 2), dan zien we dat beide curves een heel gelijkaardig verloop vertonen. De data van de VOC's kunnen dus gebruikt worden als indicator voor de werkelijke situatie van de kerkuil in Vlaanderen.

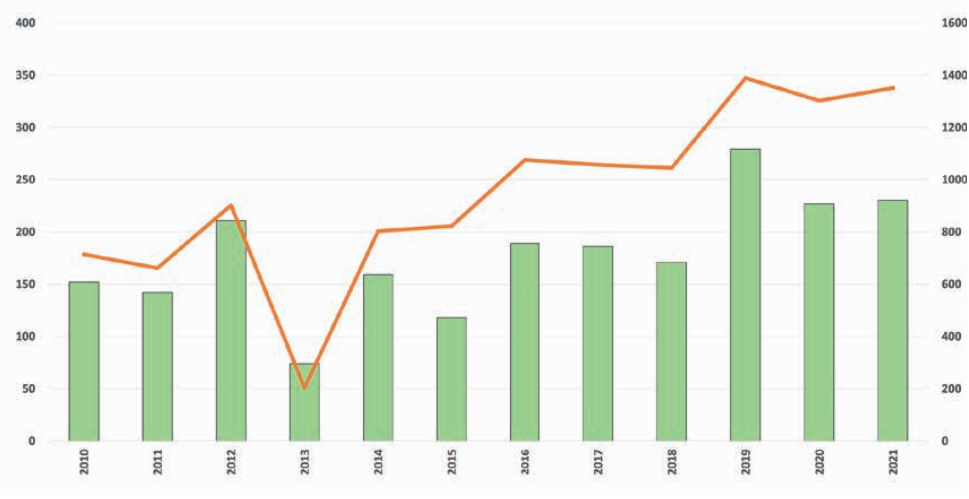

Figuur 2. Evolutie van het aantal geregistreerde broedgevallen en het aantal kerkuilen opgevangen in de VOC's (onder de koepel van Vogelbescherming Vlaanderen) in de periode 2010-2021 (voor de periode 2014-2016 ontbreken de gegevens voor VOC Beernem).

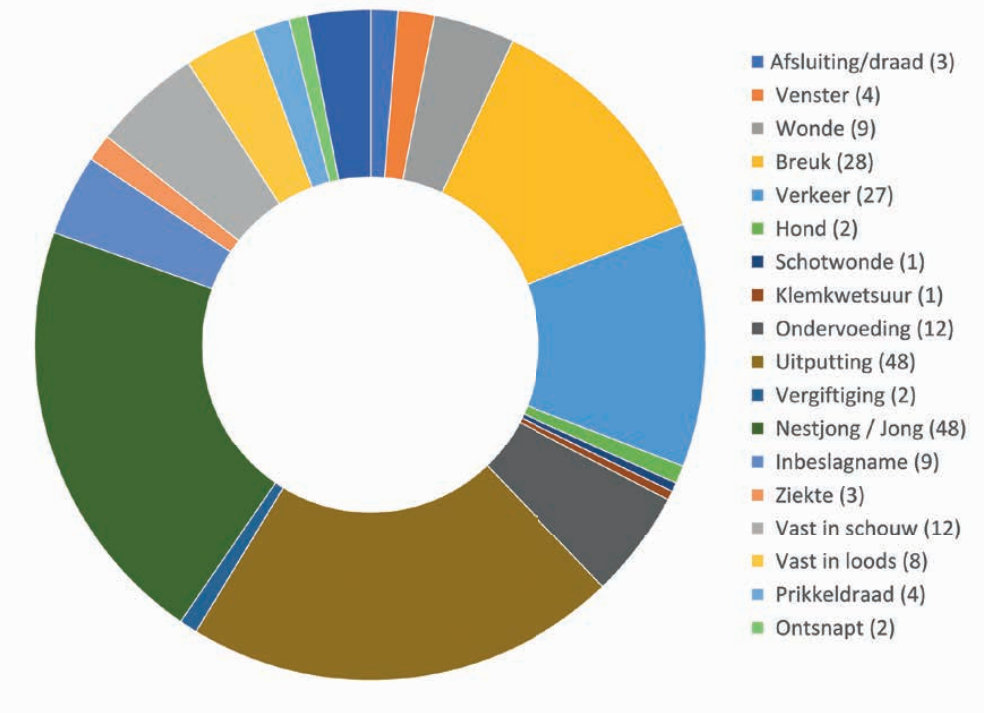

Figuur 3. Relatieve verdeling van de 230 kerkuilen die in 2021 in de VOC's (onder de koepel van Vogelbescherming Vlaanderen) werden binnengebracht over de verschillende mogelijke oorzaken. De cijfers in de legende geven het absolute aantal kerkuilen voor die bepaalde categorie aan.

De redenen waarom kerkuilen naar VOC's worden overgebracht zijn vrij constant. Figuur 3 toont de situatie in 2021. De laatste vijf jaar werd jaarlijks 20-30% van de kerkuilen binnengebracht als nestjong. De tweede meest voorkomende oorzaak is uitputting. Daarnaast vormen breuken en het verkeer belangrijke redenen waardoor kerkuilen nood hebben aan gespecialiseerde hulp. Van de 230 kerkuilen die in 2021 in de VOC's (die werken onder de koepel van Vogelbescherming Vlaanderen) werden binnengebracht, stierf 39% een natuurlijke dood, werd 17% geëuthanaseerd en 34% in vrijheid gesteld. Ruim de helft van de binnengebrachte kerkuilen haalt het dus niet ondanks de gespecialiseerde zorgen die ze in de VOC's toegediend krijgen. Dat is niet zo verrassend aangezien wilde dieren zich maar goed laten benaderen wanneer ze zwaar gekwetst of ernstig ziek zijn. Reddingspogingen zijn daarom vaak tevergeefs.

© Massimiliano Paolino/Shutterstock

Doelstelling bereikt?

De inspanningen van KWG hebben ervoor gezorgd dat de populatie van de kerkuil in Vlaanderen (voorlopig) veiliggesteld is. Heel wat geschikte gebouwen echter worden tegenwoordig steeds vaker volledig afgesloten, waardoor er onvoldoende veilige plaatsen overblijven voor vrije broedsels. Nestkasten zijn bijgevolg cruciaal om de broedgelegenheid op peil te houden. Een goede opvolging is onontbeerlijk. Zonder onderhoud zijn de kasten namelijk na een drietal jaar ongeschikt door het opeenstapelen van braakballen en prooiresten of door structurele mankementen. Nestkasten zorgen er bovendien voor dat de populatie 'meetbaar' wordt, aangezien ze toelaten om het broedsucces op te volgen. Door het pluizen van braakballen kunnen we eveneens de samenstelling van een lokale muizenpopulatie opvolgen.

Ondersteuning blijft onontbeerlijk

Steeds vaker komt het voor dat een koppel kerkuilen moet verhuizen om plaats te maken voor iets anders. KWG neemt in dergelijke gevallen het initiatief om de translocatie op een doordachte manier te laten gebeuren zodat de toekomst van het koppel verzekerd is. Landbouwers vragen bijvoorbeeld geregeld advies en ondersteuning van de werk-

groep om een vrij broedsel in een af te sluiten schuur te verplaatsen naar een nestkast buiten de schuur. Het toont aan dat heel wat landbouwers de natuur nog steeds in hun hart sluiten, wat de verstandhouding tussen landbouwers en natuurliefhebbers alleen maar ten goede komt. Tot slot sensibiliseert KWG het publiek jaarrond over deze iconische soort, aan de hand van brede communicatie en allerhande activiteiten.

De werkgroep stelt vandaag, naast het voortdurend verloren gaan van jarenlang in gebruik genomen broedplaatsen, nog steeds een hoge uitval vast, ten gevolge van natuurlijke en onnatuurlijke oorzaken. De populatie is dan wel veerkrachtiger geworden maar staat nog altijd onder een constante druk. Het verderzetten van de werking van Kerkuilwerkgroep Vlaanderen is dus wel degelijk cruciaal voor de toekomst van de soort in Vlaanderen!

Wij danken alle vrijwilligers voor de jarenlange samenwerking en wensen hen veel succes toe bij het verderzetten van hun activiteiten!

© Massimiliano Paolino /Shutterstock

Wannes Bellens
Natuurgids

De zang van vogels

Uit volle borst

"Een klaterend watervalletje", dat lees je vaak als men schrijft over de zang van de roodborst. Zelf hoor ik het er niet echt in, ik zou het eerder omschrijven als een lang lied met vele korte unieke strofen. Het klinkt als een snel verhaal, rennend over de toonladder waarbij diepe doffe en hoge scherpe klanken niet worden geschuwd. Het begint steevast met een langgerekte hoge ijle toon om te eindigen in een weemoedig amen.

Vogelzang is moeilijk te beschrijven met onze muzikale termen, maar dat van de roodborst vormt hier de uitzondering op. Het is eentje dat geschreven is in een 'kleine toonaard' en dat maakt hem net zo herkenbaar.

Oranjerood

Herkenbaar zijn deze vogels ook in het veld. Hun naam laat er geen twijfel over bestaan. Het zijn die exemplaren met hun rode borst. Nou ja, borst … als je wat beter inzoomt, merk je dat héél hun voorzijde roodgekleurd is. En wacht eens even, rood? Dat moet wel een vergissing zijn. Het lijkt eerder roestbruin, of zelfs oranje. Waren de naamgevers niet goed bij de les, of is de roodborst, sinds hij zijn naam kreeg ergens in de loop van de 15e eeuw, misschien van kleur veranderd? Het antwoord ligt voor de hand. In die tijd bestond het woord oranje nog niet. Dit werd pas later geïntroduceerd bij het arriveren van de eerste 'oranges', oftewel *appelsienen*. Men moest zich dus wel behelpen met 'roest' of 'rood'.

Territoriaal baasje

Het oranjevoorkantje dus. Ze stralen met hun bruine kraaloogjes iets liefs en aardigs uit. Maar vergis je niet: roodborsten zijn zeer territoriale vechtersbaasjes. In de broedperiode verdedigt het mannetje zijn afgebakend gebied met veel zang, soms zelfs fysiek. Je hoort hun gezang overal, al voor zonsopgang en veelal als allerlaatste. Soms lijkt het tijdens een boswandeling alsof je enkel maar roodborsten om je heen hoort. Hun gefluit is lieflijk, niet bombastisch en niet erg luid.

Later in de koudere seizoenen verdwijnen onze roodborsten naar het zuiden. Hun

© SanderMeertinsPhotography/Shutterstock

plaatsjes worden, zonder dat wij er iets van merken, ingenomen door hun noordse en Russische familieleden. Elk territorium krijgt 1 nieuwe bewoner, een mannetje óf een vrouwtje, en elk exemplaar verdedigt ook dan zijn of haar lapje grond. Ook dan gebeurt de grensbewaking met veel lawaai. Het fluiten gebeurt nu zowel door hem als door haar en dat is toch wel bijzonder. Beide geslachten ogen niet enkel identiek, ze ge-

© Albert Beukhof/Shutterstock

© David James Chatterton/Shutterstock

dragen zich nu ook zo. Een zingende vogel is een mannetje? Een (vogel)fabel die naar de vuilbak mag.

Pin-up diva

Vanaf het najaar heeft de vogelliefhebber alle tijd om deze kapstoksoort stevig in het gehoor te krijgen. Een voortdurende aaneenschakeling van zachte, trieste, steeds wijzigende strofes met stevige uithalen, nodigt je uit om even stil te staan en te genieten. Ze wijst zonder uitzondering op de aanwezigheid van een roodborst. Ver hoef je niet te zoeken. De muzikant staat graag in de schijnwerpers. Deze diva's laten zich gemakkelijk spotten en vormen uitstekend fotomateriaal. Ze schuwen hierbij geen covers (zoals *'De slimste vogelgids'* van Jan Rodts) of kerstkaarten …

En de roodborst zelf? Nou die laat het allemaal niet aan zijn hart komen. Winter of zomer, de grenzen moeten bewaakt worden. Dus daar gaat die weer, uit volle borst, maar wel een oranje.

Scan de QR-code en geniet van de zang van de roodborst

Maarten Caversoons
Hoofdredacteur
Jan Rodts
Fotoreportage

“Vogelbescherming Vlaanderen is nog steeds enorm relevant”

Medio september nam Agnes Wené als nieuwe directeur het roer over bij Vogelbescherming Vlaanderen. Sindsdien weerklinkt er een nieuw ‘geluid’ bij de vereniging. Tijd voor een gesprek met deze honkvaste stadsmus uit Merksem die al fluitend door het leven gaat.

Hoe ben je bij Vogelbescherming Vlaanderen terechtgekomen?
Een jaar of zes geleden heb ik plots de liefde voor het vogelspotten ontdekt. Op dat moment heb ik me stevig in de materie ondergedompeld, volgde cursussen over de determinatie van vogels en het herkennen van vogelgeluiden. Het ging zelfs zo ver dat ik in 2019 het boek *‘Fluitend door het leven’* schreef over hoe je start met vogels spotten, want ik vond het eigenlijk best lastig om dat op relatief latere leeftijd te leren. Vogels geven mij bovendien niet alleen veel plezier, ze zorgen er ook voor dat ik op een bepaalde manier in het leven sta. Ook daarover gaat mijn boek.

Op een bepaald moment heb ik dan beslist dat ik mijn kwaliteiten wou inzetten voor een organisatie met een ziel én een maatschappelijke relevantie. Dus toen deze functie mijn pad kruiste …

© Jan Rodts

… heb je toegehapt. Hiervoor werkte je rond heel andere materie.
Mijn carrière startte in de erfgoedsector. Gedurende ongeveer tien jaar werkte ik rond de herbestemming van monumenten en landschappen, publieksontsluiting en aan *Open Monumentendag*, het grootste culturele eendaagse evenement in Vlaanderen. Veel aspecten die daar aan bod kwamen, zie ik hier terugkomen. Denk maar aan het inzetten van vrijwilligers, wegen op het beleid, communiceren naar een breed publiek …

Daarna drukte ik weer ongeveer tien jaar mijn stempel in de modesector. Bij Flanders DC for Fashion *(het voormalig Flanders Fashion Institute)* zette ik de Belgische mode op de kaart, zowel in het binnen- als in het buitenland.

Wat viel je op tijdens je eerste maanden bij deze vereniging?
De eerste weken waren heel interessant. Ik ben terechtgekomen in een organisatie met een mooie traditie waar in het verleden heel

wat baanbrekend werk is verzet. Maar ik zie ook dat de organisatie klaar is voor een volgende stap, een *Vogelbescherming Vlaanderen 2.0*. Dat staat nu op verschillende niveaus te gebeuren.

Want laat dit duidelijk wezen: Vogelbescherming Vlaanderen is nog steeds enorm relevant en heeft absoluut een bestaansrecht en een plaats in het spectrum van natuur- en milieubewegingen. We hebben een maatschappelijke taak te vervullen.

Wat zijn de troeven van de vereniging?
Wij beschermen én verdedigen wilde dieren. Dat beschermen gaan we overigens nog stevig verder uitbouwen. We blijven sensibiliseren en tot actie overgaan om ervoor te zorgen dat populaties beschermd worden en dat er een kwalitatieve toename van soorten en biodiversiteit is.

Daarnaast heb je ook het verdedigingsluik. Van zodra er door de tussenkomst van de mens zaken gebeuren die een negatieve

impact hebben op onze fauna, blijven wij op de barricades springen en ter orde roepen, desnoods via juridische weg. Zo hebben we in het verleden al bakens verzet en we zullen vernieuwende acties opzetten waarmee we impact kunnen maken.

Hoe kan een organisatie als deze wegen op het beleid?
Eerst en vooral gaan we in kaart brengen waar wij een rol van betekenis kunnen spelen en verbeteringen aanbrengen met het oog op het beleid. We willen ook de banden aanhalen met alle actoren zodat we nog gemakkelijker kunnen adviseren en lobbyen.

Dat niet alleen. Als we onregelmatigheden of contradicties zien in het beleid en bij de toepassing of uitvoering ervan, dan zullen we de beleidsmakers daarop wijzen en dat met een kritisch oog blijven opvolgen.

Wat brengt de nabije toekomst?
Momenteel leggen we de laatste hand aan een strategisch vierjarenplan dat we vanaf 2023 doordacht gaan implementeren. Op basis van deze strategie zullen we met veel meer focus en duidelijke doelstellingen aan de slag gaan.

We leggen onze focus op alle inheemse wilde dieren. We heten dan wel Vogelbescherming Vlaanderen, in het verleden hebben we ons al toegespitst op andere dieren en ook daar die beschermende en verdedigende rol opgenomen. Denk maar aan het proces rond de neergeknuppelde das[1].

Wil je andere organisaties daarbij de hand reiken?
We moeten van het eiland af waar we de afgelopen jaren te veel op gezeten hebben. Veel organisaties werken – net als wij – rond

© Jan Rodts

[1] De beklaagde werd op 16 november 2022 schuldig bevonden door het Hof van Beroep in Antwerpen.

biodiversiteit en het bewaken ervan. Wij gaan partneren en binnen een complementaire samenwerking straffe dingen verwezenlijken.

Welke rol zie je weggelegd voor onze vrijwilligers?
Er is een lange traditie van samenwerken met vrijwilligers en die mensen zijn echt van goudwaarde. Zij zijn degenen die met hun *botten* het veld intrekken en tot actie overgaan. Anderzijds zorgen ze er ook voor dat wij goed de vinger aan de pols kunnen houden, omdat ze informatie naar ons toe doen stromen en tendensen doorgeven.

Tijden veranderen en we moeten kijken hoe we de energie die bij zo veel vrijwilligers aanwezig is, kunnen kanaliseren en omzetten in een hedendaagse vorm van engagement opnemen.

Kon Vogelbescherming Vlaanderen een extra female touch gebruiken?
Doorheen de geschiedenis van Vogelbescherming Vlaanderen hebben wel meer vrouwen een belangrijke rol gespeeld, de vereniging heeft zijn bestaan in de eerste plaats te danken aan een vrouw[2]. Het zorgende karakter zal daar wel iets mee te maken hebben. Dat terzijde geloof ik dat ik zelf bepaalde kwaliteiten bezit die een meerwaarde kunnen bieden, zoals bijvoorbeeld empathisch en coachend leiderschap gekoppeld aan visie en daadkracht.

[2] In 1922 richtte markiezin de Pierre de Bernis het Belgisch Verbond voor de Bescherming van Vogels op.

Welke natuurplekjes brengen jou tot rust?
In de eerste plaats: mijn tuin. *Vogelspotten is a way of life*. Het is heerlijk dat dat ook gewoon thuis kan. Maar in de buurt vind ik nog enkele pareltjes, zoals het Peerdsbos, het Klein Schietveld en natuurlijk de Kalmthoutse Heide. De Oostenrijkse Alpen – als het iets verder mag zijn – zijn voor mij een echt vogelparadijs.

Tot slot: wat is je favoriete vogel?
Het winterkoninkje heeft voor mij een speciale betekenis en een prachtige zang!

MARC DE BEL

PIT en PUF

PORRE, DE STADSMUS

Pit en Puf worden wakker.
'Grr', knort Puf. 'Ik ga blij zijn als die rotmuggen weer weg zijn.'
Hij krabt aan een pukkeltje op zijn oor, steekt zijn neus in de lucht en snuift.
'Hmm, ruik jij dat ook, Pit?' glundert hij.
Pit snuffelt op haar beurt met haar neus in de lucht.
'En of! Mijn staart eraf als mama Moes geen pannenkoeken aan het bakken is!'

De twee lekkerbekken springen uit hun slaapsloffen en spurten de woonkamer binnen.
'Jummie!' juicht Puf bij het zien van de stapel pannenkoeken op de tafel.
Pit en Puf willen die meteen aanvallen.
Maar mama Moes houdt hem tegen.
'Ho! Nog even geduld! Jullie moeten wachten tot oma er is.'
'Grrrrom…' gromt Puf.
'Hoorde je dat mama? Dat was mijn buik!'
'Zeg tegen je buik dat die nog wat geduld moet hebben', glimlacht mama, terwijl ze een schep deeg in de hete pan lepelt.

‘Wanneer komt oma?’ wil Puf weten. ‘Ik…’
De deur bovenaan de trap naar het hol gaat open.
Oma komt naar binnen.
Maar ze is niet alleen.
Een verfomfaaide vogel hipt achter haar aan de trap af.
‘Haboe, iedereen!’ groet oma.
‘Haboe!’ groet Puf terug. ‘Zeer welgekomen!’
Hij likt verlekkerd zijn lippen.

Pit bekijkt de vreemde vogel van top tot teen.
Die mus woont niet in het Biezebos.
‘Dit is Porre’, stelt oma voor. ‘Ik kwam hem onderweg tegen. Porre woont in de stad. Maar hij vloog daar pardoes tegen een groot reclamebord en is nu helemaal het noorden kwijt. Hij weet zelfs niet eens meer hoe hij hier in het Biezebos is beland.’

'Hallo, iedereen', groet Porre.
'Hij heeft al een hele tijd niets gegeten. Dus heb ik hem maar mee uitgenodigd. Dat mag toch, hoop ik?'
'Zeker', antwoordt mama, terwijl ze de hete pannenkoek de lucht in gooit.
'Een mondje meer op minder maakt niet uit.'
'Bek', verbetert Pit.
'Mogen we nu een pannenkoek nemen, mama?' vraagt Puf.
Mama knikt.
Ook de anderen tasten toe.

'Hmm, die koeken zijn ongeloveloos lekker, mevrouw', zegt Porre.
Pit en Puf wisselen een blik.
In de stad spreken ze duidelijk een beetje anders dan hier in het Biezebos.
Ofwel komt dat door die knal tegen dat reclamebord.
'Bakte jouw mama soms ook pannenkoeken voor jou, Porre', vraagt Pit.
'Nee, die gaf me alleen maar wormpjes, vliegen en muggen.'
'Muggen, Porre?' herhaalt Pit.
'Ja, ik heb er wel tienhonderd gegeten. Maar die smaken niet zo lekker als deze koeken.'
'Nou, neem er dan gerust nog eentje', biedt Puf aan. 'Wie muggen eet, is mijn vriend!'

Vogelbescherming.be
VOGELBESCHERMING VLAANDEREN VZW
Een stem voor de natuur

PIT en PUF

Help vogels de winter door

MET DE NESTKASTEN VAN VIVARA

10% korting*
op alle nestkasten
met de code
NSTKST23

vivara

Shop nu op **www.vivara.be**

*Geldig tot 31/01/2023

Tim De Winter
Natuurgids en vogelaar

De pen van Tim

Tim schrijft over … het nonnetje

Ze dobbert op het water, tussen de eenden. Rustig en bedaard. Plots duikt ze, waarbij die schone verschijning enkele meters verder opnieuw aan de oppervlakte komt. Statig en verfijnd zwemt ze verder: een witte gestalte met hier en daar wat zwart, zoals de outfit van de betere geestelijken. Een plechtig voorkomen op een sombere winterdag. Het heeft wel iets devoots, iets goddelijks.

De schone eend die daar zwemt is geen 'gewone' eend maar een soort zaagbek. Da's zoals een eend, maar met een bek vol 'tandjes', speciaal om glibberige vis te kunnen pakken. En die wit-met-zwart verschijning is de kleinste van de zaagbekken: het nonnetje. Wel toepasselijk, eigenlijk. Hun Nederlandstalige naam hebben ze uiteraard van hun verenkleed, waarbij het mannetje – is dat dan een patertje? – een smetteloos wit eerste-communiekleed draagt met een zwart masker en een elegante zwarte lijn achteraan op z'n kop en rond de vleugels. De vrouwtjes hebben een sober grijs habijt aan met een roestbruine kap en een witte keelvlek.

Mens & Weekdier

Pas op, er zijn ook nonnetjes die niet op het water dobberen. Dat zijn nonnetjes die zich schuil houden in het zand en die we aangespoeld op onze stranden vinden: het weekdier 'nonnetje' is één van de meest algemene schelpen die we kunnen rapen langs de vloedlijn van onze Noordzee. En de naam heeft niets te maken met hun kleur, maar wel met de sterkte van hun sluitspier. Raar maar waar. Misschien dat dat wel voer is voor een artikel in *'Mens & Weekdier'*, als dat zou bestaan.

De kleinste van de zaagbekken is inderdaad niet groot. Als er naast een dobberend nonnetje een wilde eend zwemt, ziet zo'n non er maar pover en onbeduidend uit. Maar onderschat ze niet. Ze laten zich niet doen. Klein maar dapper! Nonnetjes broeden hoog in het noorden, van Scandinavië tot ver in Siberië, waar ze stiekem flirten met de poolcirkel. Maar als het daar te koud wordt, trekken ze weg. Hun kleine lijfjes reppen zich naar de Oostzee, naar Denemarken en Duitsland, naar het Ijs-

© Maciej Olszewski/Shutterstock

Het zwart-witte kleed van het mannetje

selmeer in Nederland, en tot bij ons. Of het nu zout of zoet water is, het maakt niet uit. Zolang ze maar naar vis kunnen duiken.

Gezegend met een koude winter

Maar het is met het nonnetje een beetje zoals met echte nonnen en paters en andere geestelijken: er zijn er minder dan vroeger. De echte gloriejaren van de nonnetjes zijn voorbij, en daar zit het klimaat voor iets tussen. Van de honderden nonnetjes die vroeger langs de kust of op kanalen en rivieren en ander open water overwinterden, is nu geen sprake meer. Het is – ook in het noorden – niet meer zou koud als pakweg dertig, veertig jaar geleden. Strenge vorst is veranderd in flauwe pap. Zo van die keiharde winters, die hebben we niet meer. En dan blijven de nonnen meer hangen in het noorden. Want je moet zot zijn om honderden kilometers verder te vliegen als dat niet nodig is.

En het is allemaal iets. Met die zotte energieprijzen en al. We moeten zuinig zijn. Niet te veel stoken. Een warm huis kost tegenwoordig veel geld. Alleen al daarom zou je wensen dat het geen harde winter wordt. We zien wel. Al wordt het misschien nog eens écht koud in januari. Maar dan vooral in Zweden, in Denemarken, boven Duitsland. Dan zijn we hier misschien nog eens gezegend, als al de nonnetjes tot bij ons vluchten. Hou dan de waarnemingen maar in het oog. Tussen de dobberende tafeleenden en pijlstaarten en wintertalingen kan misschien nog iets anders zitten. Die kleine zaagbek, met het smetteloos wit kostuum of de eenvoudige grijsbruine kazuifel aan.

Hallelujah, we zien nog eens een nonnetje.

Scan de QR-code en beluister het geluid van het nonnetje

© Vishnevskiy Vasily/Shutterstock

Nonnetje ♀

© Tony Mills/Shutterstock

Nonnetje ♂

Free Van Rompaey
Juridisch medewerkster
Jan Rodts
Redacteur Mens & Vogel

Juridische updates

Nieuws over lopende procedures en beleidsbeïnvloeding

Volgens juristen en rechtsdeskundigen is Vogelbescherming Vlaanderen wellicht dé natuurvereniging in het Vlaamse landsgedeelte die op de meest consequente wijze, naast de andere wegen, ook de juridische weg bewandelt. Onder meer stelt onze vereniging zich doorgaans burgerlijke partij bij misdrijven inzake vogelbescherming en jacht. In deze rubriek geven we graag een update van zowel lopende als afgehandelde dossiers.

Houtsnippentableau

Ongeacht het feit dat de houtsnip (*Scolopax rusticola*) in Vlaanderen al meer dan dertig jaar een beschermde vogelsoort is (sinds het van kracht worden van het Jachtdecreet van 24 juli 1991), maken jagers zich vandaag de dag nog altijd schuldig aan het clandestien afschieten van deze culinair gegeerde bosvogel. Op 27 december 2021 was het weer zover. Deze keer speelden de feiten zich af in een belangrijk uitgestrekt bosgebied met een hoge biologische waarde, en dit ter hoogte van de Oude Molsedijk te Breeven/Geel.

Op die dag voerden natuurinspecteurs van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) een routinecontrole uit bij een vierkoppig jachtgezelschap. In de kofferbak van een van hun terreinwagens troffen ze de vers geschoten kadavers van twee hazen en twee houtduiven aan. Deze wildsoorten mochten op dat moment legaal bejaagd worden en dus was er op het eerste zicht geen vuiltje aan de lucht. Bovendien beschikten de jagers over een geldig jachtverlof.

Op de achterbank van de terreinwagen echter, bevond zich een lederen munitiekoffertje met daarop de naam van een van de vier jagers. Toen het koffertje op verzoek van de plichtsbewuste inspecteurs werd opengemaakt, werden twee dode houtsnippen ontdekt.

Bécasse des bois
De eigenaar van het koffertje verklaarde dat hij de houtsnippen in Frankrijk geschoten had. Dat zou een plausibele verklaring kun-

© Glenkar/Shutterstock

Tableau van houtsnippen

nen geweest zijn, want in Frankrijk mag de houtsnip legaal bejaagd worden vanaf de algemene opening van de jacht (25 september) tot 20 februari. Elke Franse jager mag tijdens deze periode maximum dertig houtsnippen schieten.

Jaarlijks worden zo tussen 660.000 en 800.000 houtsnippen naar de eeuwige Franse jachtvelden geschoten. Wellicht zijn het er in werkelijkheid veel meer, want volgens een intern rapport van het *Office Français de la Biodiversité* uit 2021 zou slechts 49% van de jagers in het seizoen 2018-2019 zijn afschotcijfers ter beschikking hebben gesteld van de overheid.

Hevige discussie

Aan de bewering dat de bewuste houtsnippen in Frankrijk zouden geschoten zijn, hechtten de natuurinspecteurs geen geloof. De vogels voelden immers nog warm aan en dus waren ze zonder twijfel vers geschoten. De *'jager-met-het-munitiekoffertje'* had trouwens ook een zwart hondje bij zich waarvan de natuurinspecteurs vermoedden dat het speciaal is opgeleid om (aan)geschoten houtsnippen te rapporteren. Toen de twee kadavers op de grond werden gelegd, begon het hondje er ook meteen instinctief aan te snuffelen.

Op het moment dat de houtsnippen in beslag werden genomen, ontspon zich tussen het viertal een hevige discussie. Een van de jagers, een beëdigd jachtwachter, had zich immers boos gemaakt omdat hij geen weet had van de geschoten houtsnippen. Bij aanvang van de jachtpartij had hij nochtans – naar eigen zeggen – duidelijk gecommuniceerd dat iedere jager zich strikt aan de vigerende wetgeving diende te houden. Niet dus …

© Hugo Willocx

Houtsnip

© mmpixel91/Shutterstock

Geschoten houtsnip

Zondebok

Omdat de natuurinspecteurs niet konden uitmaken wie precies de houtsnippen die dag geschoten had, besloten ze om de vier jagers in overtreding te nemen. De enige zekerheid die ze op dat moment hadden, was dat de 'jager-met-het-munitiekoffertje' in eerste instantie had verklaard de houtsnippen geschoten te hebben. Bovendien bevonden de snippen zich in zijn koffertje. Zijn naam stond erop en hij had zelf ook verklaard dat het zijn eigendom was.

Toen de inspecteurs ter plaatse wilden afronden, hadden de jagers in alle stilte onder elkaar bedisseld om de oudste van het gezelschap, de 88-jarige Joseph V., de schuld te geven. Of de bevoegde rechter daar geloof aan zal hechten, is maar de vraag. Hoe dan ook, Vogelbescherming Vlaanderen aarzelde geen moment om zich burgerlijke partij te stellen. De zaak werd voor het eerst behandeld op 5 december 2022. Omdat deze editie van *'Mens & Vogel'* toen ter perse ging, zal in een latere editie over het vervolg bericht worden.

Uitzetten van eenden

Tijdens de zomer van 2020 betrapte de Natuurinspectie twee mannen op heterdaad tijdens het uitzetten van minstens vijfhonderd jonge eenden. De twee beklaagden en de eigenaar van het kasteel- en jachtdomein waar de feiten zich afspeelden, kennen inmiddels hun straf.

Bij vonnis van 24 oktober 2022 veroordeelde de rechtbank van Antwerpen de kasteelheer uit Malle, gewezen voorzitter van de vereniging Landelijk Vlaanderen, tot een boete van 16.000 euro. Daarnaast werd zijn landbouwvoertuig, dat werd gebruikt bij het plegen van het misdrijf, verbeurd verklaard. De twee mannen die de eenden losten, kregen opschorting van straf voor een periode van drie jaar. De rechtbank was namelijk van oordeel dat deze handlangers in de uitvoering waren van een opdracht van de kasteelheer. De eigenaar van het kasteeldomein profileerde zich als een actor inzake natuurbeheer en natuurherstel, maar de ernst van de feiten wijst evenwel op het tegendeel. Doordat de jachtwetgeving op een aanzienlijke schaal met de voeten werd getreden, achtte de rechter zo'n stevige boete dan ook noodzakelijk om een voldoende streng signaal te geven.

© Steve Oehlenschlager/Shutterstock

Wilde eend

© Rionegro/Shutterstock

Vogelbescherming Vlaanderen tilde zwaar aan deze feiten want de ecologische impact van dergelijke illegale uitzettingen is bijzonder groot. Bovendien leidt dit uitzetten van weerloze vogels tot een situatie waarin levende wezens worden misbruikt om te dienen als makkelijk doelwit, louter voor het plezier van de schutter. Om deze redenen werd aan Vogelbescherming Vlaanderen een schadevergoeding toegekend van 1125 euro, vermeerderd met de interesten. De veroordeelde tekende geen hoger beroep aan en dus is het vonnis definitief.

Klucht patrijzen

Uitzetten van patrijzen

Ook de rechtbank van Kortrijk boog zich over een dossier van illegale uitzetting van wild. Naar aanleiding van een klacht begaf de Natuurinspectie zich in september 2020 naar een akker te Veurne. Ze troffen er twee vangkooien aan met daarin ongeringde patrijshaantjes. Rond de kooien was graan en drinkwater als lokaas geplaatst en werden er duidelijk afgetekende bandensporen opgemerkt. De Natuurinspectie ging verhaal halen bij de bijzondere veldwachter voor deze akkers en trof er tijdens de huiszoeking gelijkaardige kooien en illegale Franse veerklemmen aan. Bovendien kwam het bandenprofiel van de auto van de man overeen met de afdruk op de akker. De beklaagde verklaarde meteen dat hij verantwoordelijk was voor het plaatsen van de lokkooien en dit met de bedoeling om de akkers opnieuw te bevolken met patrijzen in het voordeel van de jacht.

Hij gaf toe dat er op jaarbasis minstens 40 tot 60 patrijzen worden gelost én gaf aan dat er twee dagen later wel degelijk een jachtactiviteit gepland stond. In zijn verklaring is de man formeel; hij wist dat zijn handelingen verboden waren. Aan dit laatste element hechtte de rechter veel belang. Het vonnis van 4 oktober 2022 beschrijft bijgevolg in hoofde van de beklaagde een duidelijk gebrek aan respect voor de regels die het leefmilieu en de biodiversiteit beschermen. Nochtans, zo merkte de rechter op, is de man als bijzonder veldwachter precies aangesteld om de naleving van die regels te verzekeren.

Vanwege deze functie, die de man in de loop van de strafrechtelijke procedure reeds verloor, achtte de rechter het gepast om de beklaagde te veroordelen tot een werkstraf van 60 uur. Om de bestraffing op een zinvolle manier door te maken, werd tevens opgelegd dat de invulling van de werkstraf in verband moet staan met natuurbescherming. Als burgerlijke partij werd Vogelbescherming Vlaanderen een schadevergoeding van 1500 euro toegekend, vermeerderd met de interesten.

Spreeuwenvangende broers

Twee broers uit Lievegem werden op 3 oktober 2022 door de rechtbank van Kortrijk veroordeeld tot een gezamenlijke geldboete van 16.000 euro, waarvan de helft met uitstel. Het duo werd in het najaar van 2021

© Albert Beukhof/Shutterstock

op heterdaad betrapt op een spreeuwenvangplaats. Verscholen in een camouflagehutje zaten ze geduldig te wachten bij hun opgestelde slagnetten en luidsprekers met lokgeluiden, in de hoop een mooi aantal spreeuwen te kunnen strikken. In de diepvriezer bij een van de twee broers vond de natuurinspectie 111 dode spreeuwen, volgens de spreeuwenknijpers bedoeld voor eigen consumptie.

Omdat zij het spreeuwenvangen al jaren bedreven als bedenkelijke 'hobby' berekende Vogelbescherming Vlaanderen dat het aantal gedode spreeuwen in de afgelopen jaren moet geschat worden op minstens 884 individuen. Hoewel de spreeuw een voorwaardelijk beschermde vogelsoort is, werd ze vroeger op grote schaal gevangen voor consumptie. Vooral oudere generaties hebben het moeilijk om deze bedenkelijke traditie af te leren. Het is dan ook niet vreemd dat de broers verklaarden dat zij het vangen van spreeuwen onder de knie kregen dankzij hun vader. Behalve de geldboete dienen de broers ook een schadevergoeding van 2625 euro te betalen aan Vogelbescherming Vlaanderen.

© Jan Rodts

Archieffoto: diepgevroren spreeuwen

ADVERTENTIE

Vivara

Natuurbeschermingsproducten

Vogels in jouw tuin

Het nut van nestkasten in de winter

Misschien stelde je jezelf ooit de vraag of vogels wel nestkastjes nodig hebben. Is er niet voldoende nestaanbod in de natuur voor onze vogels? Nesthulpmiddelen zijn wel degelijk een grote steun, omdat vogels nauwelijks nog gaten en spleten in muren van gebouwen kunnen vinden om in te nestelen. Bovendien is er een afname van oude bomen, die eigenlijk ideale bewoonbare holtes kunnen opleveren. Al deze nestmogelijkheden worden schaarser, en hierdoor zijn onze vogels steeds meer aangewezen op kunstmatige nestgelegenheid.

Nestkasten worden bij voorkeur in de herfst of bij het begin van de winter opgehangen. Ze doen namelijk niet enkel dienst tijdens het broedseizoen, ze zijn ook geschikt om in te overwinteren. In een nestkast vinden vogels beschutting tegen weer en wind. Een warme slaapplaats wordt hard geapprecieerd wanneer de nachten kouder worden. Of het nu stormt, sneeuwt of regent, een nestkast biedt de bezoekers in je tuin de perfecte plek om de winter door te brengen. Vogels maken zich zo overigens ook vertrouwd met potentiële nestplaatsen voor het komende broedseizoen.

Hoge lichaamstemperatuur

In vergelijking met zoogdieren hebben vogels een hogere lichaamstemperatuur, tussen 39 en 42 graden. Tijdens het winterseizoen verbranden vogels veel lichaamsvet, daardoor verliezen ze sneller gewicht en daalt ook hun lichaamstemperatuur. Zonder schuilplaats en zeker tijdens koude nachten bestaat het risico dat veel vogels ernstig verzwakt raken. Nestkasten bieden onze tuinvogels belangrijke beschutting en een warme slaapplaats. Ze kunnen zelfs levens redden.

Richt naar het (zuid)oosten

In het Vivara-assortiment vind je een ruime keuze aan nestkasten van verschillende materialen en met verschillende invliegopeningen, precies afgestemd op de behoeften van onze gevleugelde vrienden. Zorg ervoor dat de invliegopening naar het zuidoosten of oosten georiënteerd is! Nestkasten met een open voorzijde bieden minder bescherming, dus is het raadzaam halfopen nestkasten wat meer verborgen op te hangen. Klimplanten bieden bijvoorbeeld extra bescherming als ze delen van de nestkast bedekken.

Tip: Wil je dat het nestkastje snel bewoond wordt? Creëer dan voldoende natuur in en rondom je tuin. Daar vinden de vogels ook voldoende voedsel. In de winter kun je extra voedsel aanbieden, zoals mezenbollen of energieblokken.

Bekijk het hele assortiment nestkasten op vivara.be.

vivara
Vivara

Jan Rodts

Guy De Meulemeester

In memoriam

Er zijn zo van die momenten dat het voelt alsof de grond onder je voeten wegzakt. Dat was voor mezelf het geval bij het vernemen van het nieuws dat Guy De Meulemeester onverwachts overleden was op 5 september 2022. Hij was net 74 jaar geworden.

Guy was in 1982 de oprichter en meer dan twintig jaar lang de verantwoordelijke en bezieler van het Opvangcentrum voor Vogels en Wilde dieren te Merelbeke (Oost-Vlaanderen). In 2002 stond hij samen met enkele andere collega-bestuursleden van het Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels en mezelf aan de wieg van Vogelbescherming Vlaanderen vzw. Guy was ook een uitmuntend natuurgids, onder meer in het Merelbeekse Liedermeerspark. Hij kon honderduit vertellen over alles wat met de natuur te maken heeft. De bezoekers van het park – vaak schoolkinderen – hingen aan zijn lippen.

Hij combineerde deze educatieve en sensibiliserende job met zijn opvangcentrum aan de Liedermeersweg, een van de oudste van ons land. In 2004 gaf hij de fakkel door aan zijn zoon Nick, die er reeds als kind actief bij betrokken was. Jaarlijks worden er om en bij vijfduizend noodlijdende wilde dieren opgevangen met als doel deze deskundig te verzorgen, te revalideren en met de grootste overlevingskansen opnieuw aan de natuur toe te vertrouwen. Met Guy De Meulemeester verliest onze vereniging een bijzonder gedreven en gemotiveerd vogelbeschermer, een levende natuurencyclopedie, een fijne collega en een zeer goede vriend. Als Guy van de partij was, was geen enkele bijeenkomst of vergadering saai.

Op 13 september namen we tijdens een serene uitvaartliturgie massaal afscheid van Guy. Aan zijn echtgenote Mia, zijn zoons Nick en Kurt en de hele familie De Meulemeester-Van Jole heeft Vogelbescherming Vlaanderen haar oprechte deelneming aangeboden. Tijdens de dienst las Ray van Rieme een pakkend gedicht voor dat hij speciaal voor Guy schreef.

CONEX

Ode aan Guy De Meulemeester

Zijn habitat huilt, Guy verliet Moeder Aarde
hij was in zijn wereld van zeer grote waarde:
een man met een visie en mentaal gezag
versterkt door zijn stem en zijn spaarzame lach.

Hij was een natuurmens, een goeroe, een meester,
zo trouw als een eik en zo taai als een heester.
Hij volgde steeds moedig zijn filosofie:
“Gelooft in de mens, maar niet in … eender wie”.

Misschien waart zijn geest nu in kosmische verten
op ‘t ritme van Woodstock of Weense concerten,
al hoorde hij liever, decennia lang,
de eerlijke taal van het vogelgezang.

‘k Herinner hem graag met zijn pijp en zijn kijker,
in ‘t bos of in ‘t veld voelde hij zich steeds rijker
en als hij een vogel de vrijheid kon geven
dan was dat voor hem een geschenk van het leven.

In ‘t Vogelasiel stak hij al zijn talenten
maar haatte ‘t gedoe rond subsidies en centen.
Soms wordt men als mens psychologisch genekt
door zinloos gezeur en gebrek aan respect.

Voor ons blijft hij altijd een gids en een herder,
goddank zet zoon Nick, fier zijn levenswerk verder.
Want Nick volgt met passie die past in het kader
de voetstap en ‘t spoor van zijn dierbare vader.

Omdat Guy steeds dapper zijn taken vervulde
doen fauna en flora ook mee aan die hulde.
Een vink brengt nu luidkeels in zijn biotoop
een ode aan Guy als een teken van hoop …

De wind voert zijn as niet naar ergens te velde …
doch dwarrelt misschien in de tijdloze Schelde.
Ik voel dat zijn as naar de bodem zal vloeien
om ooit als koraalrif weer open te bloeien.

Guy vriend, vaarwel of liever tot ooit.

Dank voor alles Guy!
Vogelbescherming Vlaanderen vzw

Maarten Caversoons
Hoofdredacteur

Vogel van het Jaar

Tricolore vogeltje gaat met de overwinning lopen

Het intensieve lobbywerk ten voordele van de spreeuw, zwarte roodstaart en ekster ten spijt, gaat een ander kleurrijk vogeltje met de overwinning lopen. Op ruime afstand kreeg de gierzwaluw de op één na meeste stemmen. De staartmees staat nog net op het podium, maar het is de putter die zich een jaar lang Vogel van het Jaar mag noemen.

Eén ding was op voorhand zeker: voor de Vogel van het Jaar ging het tussen twaalf vogels die zich thuis voelen in onze steden en dorpen. Dat dat niet altijd het geval was, bewijzen onder meer de putter en de zwarte roodstaart. Die eerste hield zich oorspronkelijk op aan de rand van vochtige loofbossen, terwijl de zwarte roodstaart van nature een bergvogel is. Beide hebben zich echter aangepast aan de nabijheid van mensen en zullen zich onder gunstige omstandigheden vertonen in bebouwde gebieden.

Luister naar de zang van de putter

© Mark Caunt/Shutterstock

Zijn aanpassingsvermogen heeft de putter alvast geen windeieren gelegd, zo bewijst de uitslag van de 'Vogel van het Jaar'-verkiezing. Lag het overigens aan het feit dat er tussen herkenbare stadsvogels werd gekozen dat de opkomst zo hoog lag? Met 4989 stemmen registreerden we bijna dubbel zo veel stemmen ten opzichte van vorig jaar, toen het kroontje na 2612 stemmen aan de kievit werd toegewezen.

De revival van de putter

Met 775 stemmen achter zijn naam wist de putter 15% van het publiek te overtuigen. De sierlijke gierzwaluw klopte met 588 stemmen af op 11,7%, de staartmees en merel waren verwikkeld in een spannende nek-aan-nekrace, uiteindelijk beslecht in het voordeel van de staartmees met 576 stemmen. De merel strandde met 575 stemmen op de vierde en meest ondankbare plaats.

© Dave Denby Photography/Shutterstock

© Albert Beukhof/Shutterstock

Een andere trendbreuk in vergelijking met vorig jaar: waar het aantal broedparen van de kievit in vrije val lijkt, zien we de omgekeerde beweging bij de putter. Dat blijkt o.a. uit de voorlopige verspreidingskaart van de putter, die je op figuur 4, pagina 18 van deze Mens & Vogel terugvindt. De cijfers van het INBO zijn nog niet volledig, maar de revival van de putter of distelvink lijkt helemaal ingezet. En of we daar blij mee zijn!

De toorn van de tjiftjaf

Als de tricolore putter zich opnieuw in zijn sas voelt in Vlaanderen, heeft deze dat voor een groot deel te danken aan het nationaal verbod op vogelvangst uit 1972. Een moedige beslissing van toenmalig federaal minister van Landbouw Leo Tindemans. Daar gingen jarenlange sensibiliseringsacties en interventies tegen de massale vogelvangst op het terrein van de Belgische Vogelbescherming aan vooraf. Zelfs Suske en Wiske sprongen toen in de bres. In 1970 verscheen namelijk *'De toornige tjiftjaf'* van Willy Vandersteen in *De Standaard* en *Het Nieuwsblad,* een aanklacht tegen het vangen van vogels.

Meer dan de tjiftjaf echter is onze Vogel van het Jaar een *BV* of bekende vogel. Al in de zeventiende eeuw staat het puttertje in de belangstelling dankzij het gelijknamige schilderij van de Nederlander Carel Fabritius.

© Anton MirMar/Shutterstock

De putter, begenadigd met een mooi verenkleed en energieke zang, is een ontzettend populaire kooivogel. Bovendien is de vogel snugger genoeg om via een minuscuul emmertje zelf drinkwater te 'putten'. Dat verklaart meteen waar de putter zijn naam aan te danken heeft.

Putterparadijs

Vele vogelliefhebbers noemen hem steevast bij zijn andere naam: de distelvink. Ook daar hoef je de betekenis niet ver te zoeken. De zaden van de distel zijn een absolute lekkernij voor deze vinkachtige, maar ook de zaden van onder andere de uitgebloeide kaardenbol, klit, zonnebloem, teunisbloem en paardenbloem staan op zijn menu.

Onze nieuwe Vogel van het Jaar werd gezegend met een vlijmscherpe snavel, zelfs naar vinkennormen, waarmee hij de kleine zaadjes uit bloemhoofdjes weet te peuteren. De herkenbare rode veren op het voorhoofd zijn bovendien extra stug, geen overbodige luxe wanneer je de stekels van de distel moet trotseren. Die rode kleur zou dan weer afkomstig zijn van een druppel bloed die de putter op zijn kop kreeg toen hij een doorn wou verwijderen uit Jezus' doornenkroon.

Wil je van jouw tuin een echt putterparadijs maken? Met de aanwezigheid van bovengenoemde planten heb je alvast een streepje voor. Maar je kunt ze ook lokken naar je voedertafel en -silo! Een zadenmengsel met voornamelijk kleine zaadjes wordt ten zeerste gesmaakt door de putter. Met het juiste

voedselaanbod en een beetje geluk krijg je de putter misschien bij jou thuis te zien! Die kans is groter dan ooit!

'Il gardellino'

De putter is alomtegenwoordig. Hij verschijnt aan de zijde van Jezus, duikt op in meer dan één schilderij, inspireert Vivaldi tot *'Il gardellino'* (Italiaans voor distelvink), wint in 2014 de Pulitzerprijs voor fictie (Donna Tartt's *'The Goldfinch'*) en maakt in 2019 zijn opwachting in de verfilming van het gelijknamige boek. Nu hij het ook – terecht - tot Vogel van het Jaar geschopt heeft, zal Vogelbescherming Vlaanderen er in 2023 alles aan doen om de *revival* van dit voormalig kooivogeltje naar nieuwe hoogtes te stuwen. Mogen we daarvoor ook op jou rekenen?

© Algirdas Gelazius/Shutterstock

Bronnen

- Rodts J., 2021. *De slimste vogelgids – Alle 196 broedvogels van België en Nederland* – Uitgeverij Houtekiet. Antwerpen, p. 62-63
- https://www.vogelatlas.be/atlasbe/soorten/soort/16530
- Het Nieuwsblad, 2010, https://www.nieuwsblad.be/cnt/blrbi_20101217_006
- https://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/uw-tuin-perfect-voor-putters
- http://puttertje.mauritshuis.nl/en"/een-bron-van-inspiratie

Evy Ampoorter, Linde Vanneylen
Cel afdelingswerking

Onze afdelingswerking

Wist je dat er bijna 1000 vrijwilligers werkzaam zijn bij Vogelbescherming Vlaanderen? Ze zijn actief in verschillende afdelingen: Kerkuilwerkgroep Vlaanderen, Wildlife Taxi Teams (WTT's), Provinciale Afdelingen en Thematische Werkgroepen. Daarnaast zijn er ook heel wat vrijwilligers aan de slag in de Opvangcentra voor Vogels en Wilde Dieren (VOC's).

We geven hieronder graag een inkijk in enkele van hun activiteiten.

Geslaagde uitstappen naar Paardebroek en het Kluddepad

Doet de naam *'Paardebroek'* bij jou een belletje rinkelen? Indien niet, zoek het dan zeker even op, want dit natuurgebied is meer dan zomaar een bezoekje waard. Een groep van 24 geïnteresseerden verkende dit prachtige gebied onder leiding van onze gids Yvette tijdens de avonduurtjes van 16 juli 2022. Een wandeling van zo'n 5 km leidde ons doorheen hooi- en graslanden waar heel wat hazen vertoefden. Als gevolg van het mooie en vooral warme weer waren wel wat minder vogels actief. Maar toch konden we heel wat soorten, zoals gaai, fazant, torenvalk, kleine karekiet, sperwer en buizerd spotten. De vlinders die talrijk aanwezig waren, maakten het plaatje compleet.

Ook op zondag 21 augustus genoten 22 wandelaars van de interessante info die Yvette wist te delen over het Kluddepad te Wichelen. In dit gebied wisselen weidse akkers en velden af met natte en droge meersen. Gezien de ruitijd en de trektijd die er zat aan te komen, werden niet veel vogels gespot, maar courante soorten zoals huismus, buizerd, torenvalk en blauwe reiger tekenden gelukkig wel present. Een geslaagde wandeling voor allen!

© Werner Lerooy/Shutterstock

Scheldeoever in Berlare

Stand KWG-afdeling Limburg op jubileum De Wulp

Het Natuureducatief Centrum De Wulp, gelegen aan het Hageven te (Neer)Pelt, vierde op zondag 21 augustus haar 25ste verjaardag. Voor deze gelegenheid werd een dag vol activiteiten voorzien: workshops voor jong en oud en tal van infostanden, kortom een feest waar éénieder in een ongedwongen, vriendschappelijke sfeer van het aanbod kon genieten.

Een ideale gelegenheid om een gecombineerde infostand van de Kerkuilwerkgroep Vlaanderen en Vogelbescherming Vlaanderen afdeling Limburg te voorzien! Op deze manier werd ook de koepelwerking van Vogelbescherming Vlaanderen over haar afdelingen duidelijk visueel voorgesteld. Opzet geslaagd, zo bleek! Tijdens een aangename namiddag konden onze vrijwilligers vele bezoekers een antwoord bieden op specifieke vragen rond de kerkuil, zoals zijn leefwijze, bescherming, broedresultaten enzovoort, alsook de werking en het doel van Kerkuilwerkgroep Vlaanderen toelichten. De initiatie braakballen pluizen kon maar een beperkt aantal gedreven jongeren bekoren, de meesten keken liever in het bezoekerscentrum

op tv naar camerabeelden van een kerkuil die in een nestkast verbleef. Je zou voor minder gefascineerd geraken! Ook de koepelwerking van Vogelbescherming Vlaanderen werd mondeling toegelicht, een ideale overstap om zo ook het ruimere verhaal van Vogelbescherming Vlaanderen te brengen.

Aan enthousiasme bij de vrijwilligers was er alleszins geen gebrek want het was al een hele poos geleden dat ze met z'n allen nog eens een mooie activiteit hadden kunnen organiseren. Hopelijk zijn nu weer wat meer mensen gemotiveerd om zich te bekommeren of zich in te zetten voor het wel en wee van onze inheemse wilde dieren.

Conclaaf KWG september

In het weekend van 16 tot 18 september vond de zesde editie van het jaarlijkse conclaaf van Kerkuilwerkgroep Vlaanderen plaats, zoals steeds op de vertrouwde locatie 't Kasteeltje in Wijgmaal. Een weekend voor en door vrijwilligers. Van de vroege uurtjes tot ver na zonsondergang wordt enkel en alleen gesproken over, jawel, de kerkuil.

Het vormingsweekend is een aaneenschakeling van intensieve overlegmomenten die gevoerd worden in een gezellige sfeer en omgeving, met de nodige maagvulling en uiteraard ook met een vleugje ontspanning doorheen het weekend.

De focus ligt op twee thema's. Enerzijds delen we info, kennis en ervaringen over en met de kerkuil. Anderzijds trachten we tijdens dit conclaaf de werking van de Kerkuilwerkgroep Vlaanderen verder te optimaliseren zodat de afdeling deze iconische soort nu en in de toekomst optimale kansen kan blijven bieden. We evalueren afgelopen activiteiten en beslissingen, leggen de werking voor de nabije toekomst vast en we bekijken de toekomstperspectieven.

Tijdens deze editie werd de nadruk gelegd op onder meer de afspraken rond de broedvogelinventarisatie, de opvang van kerkuilen in VOC's, de handleiding in wording voor vrijwilligers en de ruistrategie van kerkuilen. Vogelbescherming Vlaanderen was er ook bij, om te leren van de enorme expertise die huist in haar afdeling, maar ook om te zien hoe ze de Kerkuilwerkgroep Vlaanderen kan blijven ondersteunen. De meningen waren unaniem, het was een geslaagde editie!

© Vogelbescherming Vlaanderen

© Vogelbescherming Vlaanderen

Vrijlating van een torenvalk

Opendeurdagen VOC's

Heel wat VOC-opendeurdagen passeerden deze zomer de revue. En dat met veel succes. Duizenden bezoekers kregen een blik achter de schermen in VOC Oostende, Wilde Dieren in Nood, VOC Neteland, Natuurhulpcentrum, VOC Merelbeke, SOS Wilde Dieren en VOC Beernem. Naast een kennismaking met de wilde dieren werd er ook genoten van een hapje, een drankje en snoven bezoekers de sfeer op van de bedrijvigheid binnen de opvangcentra. Dit alles werd mogelijk gemaakt dankzij de fantastische medewerkers en honderden enthousiaste vrijwilligers van de VOC's.

Avontuurlijke kanoet

Populatieweerbaarheid bij o.a. klimaatverandering

Onderzoeker Selin Ersoy, ecoloog bij het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) bestudeerde hoe 'persoonlijkheden' van kanoeten van invloed zijn op de manier waarop ze naar voedsel zoeken. Zogenaamde snelle verkenners nemen meer risico's en eten ook ander voedsel dan langzame verkenners. Karakterverschillen tussen kanoeten lijken een belangrijk ingrediënt voor de veerkracht van de hele groep. Dit zou de totale populatie kanoeten een stuk weerbaarder kunnen maken tegen veranderingen in hun omgeving.

Kanoeten van alle leeftijden en geslachten vertonen gedragskenmerken. Deze blijven meestal onveranderd in de tijd, maar verschillen per individu. Sommige individuen zijn avontuurlijker en vertonen meer verkennend gedrag in een nieuwe omgeving dan andere. Andere individuen nemen minder risico's en durven zich nauwelijks in een nieuwe omgeving te bewegen. Deze 'persoonlijkheden' hebben ecologische en evolutionaire gevolgen, maar in welke mate is grotendeels onbekend. Weinig studies hebben dit in het veld onderzocht.

Selin Ersoy heeft tijdens haar promotieonderzoek een nieuwe manier ontwikkeld om de variatie in persoonlijkheid tussen individuele kanoeten in kaart te brengen. Ze wilde weten of het gedrag in experimentele situaties geëxtrapoleerd kon worden naar een grotere en complexere natuurlijke setting, en hoe individuele verschillen zich ontwikkelen. *"Met onze nieuwe methode, waarmee we de persoonlijkheid van dieren in het wild konden bestuderen, ontdekten we dat kanoeten hun persoonlijkheid waarschijnlijk ontwikkelen door de ervaring die ze opdoen bij het opgroeien"*, zegt Ersoy. *"Na het opgroeien blijven adulte kanoeten vasthouden aan exploratief gedrag. Het lijken wel karaktertypes bij mensen."*

Voedsel van hogere kwaliteit

Het team van Ersoy kon zelfs een reeks andere gedragingen voorspellen, zoals het verschil in foerageertactieken en dieetkeuze tussen langzame en snelle verkenners. Snelle verkenners foerageren meer visueel en eten zachte prooien zoals garnalen of wormen, terwijl langzame verkenners vooral foerageren op gevoel en zich voeden met prooien met een harde schaal, zoals kokkels. Dit is een nieuwe verklaring voor variatie in de foerageerspecialisatie tussen individuen in dezelfde populatie.

Verkenningsgedrag houdt ook verband met variatie in beweging over het landschap en in de tijd. Langzame en snelle verkenners hebben ‘s nachts duidelijk verschillende bewegingspatronen, terwijl ze zich overdag op dezelfde manier voortbewegen. Deze verschillende individuen hebben zelfs verschillende aankomsttijden van migratie. Snelle verkenners komen later aan in de Waddenzee dan de langzamere verkenners. Ersoy wil in de toekomst verder bestuderen waar ze in de tussentijd verblijven. Misschien nemen deze kanoeten meer tijd om voor hun jongen te zorgen in het Noordpoolgebied?

De hele groep profiteert

Er werden opvallende verschillen in voedings- en bewegingspatronen tussen langzaam en snel verkennende kanoeten gevonden. Dit suggereert dat snelle verkenners mogelijk foerageerinformatie en nieuwe foerageerkansen bieden voor hele populaties. Dergelijke nieuwe mogelijkheden zijn belangrijk omdat kanoeten te maken hebben met druk van menselijke invloed op hun overwinteringshabitat aan de kust, die rechtstreeks samenhangt met de beschikbaarheid van voedsel. Snelle verkenners kunnen de hele populatie helpen om bepaalde milieuveranderingen het hoofd te bieden.

Het doel van het bepalen van gedrag in experimentele opstellingen is het begrijpen van de mechanismen achter het gedrag van dieren in het wild. De studie van Selin Ersoy vult een kritieke kloof tussen experimenteel onderzoek aan wilde dieren in gecontroleerde omgevingen en waargenomen gedrag in het wild. Het is een eerste stap, maar Selin Ersoy zou meer vergelijkbaar persoonlijkheidsonderzoek willen doen bij andere dieren en in andere natuurlijke leefgebieden. Ze wil heel graag uitvlooien of persoonlijkheden hetzelfde werken in andere soorten en situaties.

Literatuur

- Ersoy S., 2022. *Adventurous bird personalities can help population cope with climate change*. Royal Netherlands Institute for Sea Research – Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee.

© Bouke_Atema/Shutterstock

Vlaamse Opvangcentra voor Vogels en Wilde Dieren (VOC)

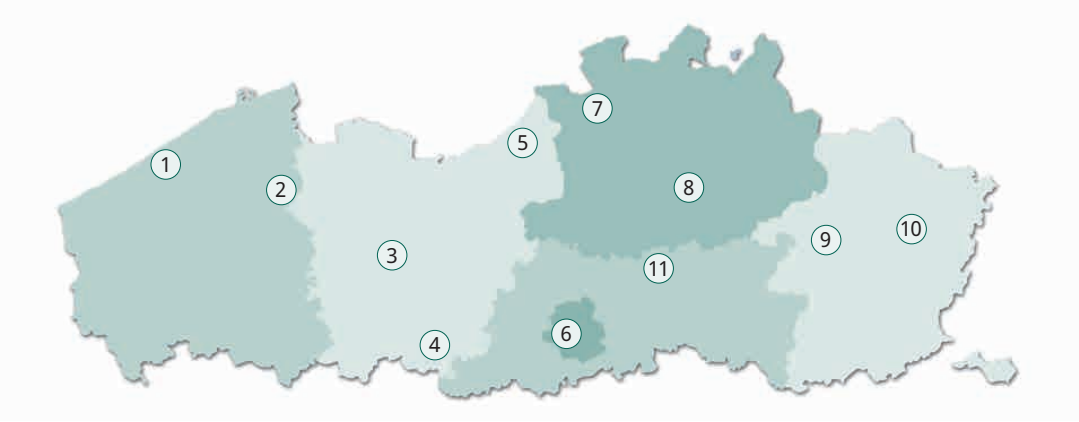

De Opvangcentra voor Vogels en Wilde Dieren die aangesloten zijn bij Vogelbescherming Vlaanderen zijn bekwaam en uitgerust om een wild dier in nood met grote kans op redding op te nemen. De centra beschikken eveneens over de nodige officiële vergunningen om beschermde vogels en andere wilde dieren ter verzorging onder zich te houden. De centrumverantwoordelijke en de meewerkende dierenartsen belasten zich met de verzorging, de revalidatie en het opnieuw op een geschikte locatie vrijlaten van noodlijdende wilde dieren en dit in de beste omstandigheden.

In de regio's West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Midden-Kempen kan je een beroep doen op het Wildlife Taxi Team (WTT). De vrijwillige medewerkers van het WTT helpen je graag verder als je een wild dier in nood hebt gevonden.

Provincie West-Vlaanderen

1. **VOC Oostende**
   Provinciaal Domein Raversijde
   Nieuwpoortsesteenweg 642
   8400 Oostende
   Tel. 059 80 67 66

2. **VOC Beernem**
   Provinciaal Domein Bulskampveld
   Bulskampveld 8
   8730 Beernem
   Tel. 050 79 09 59

Provincie Oost-Vlaanderen

3. **VOC Merelbeke**
   Liedermeersweg 14
   9820 Merelbeke
   Tel. 09 230 46 46

4. **SOS Wilde Dieren**
   Hoge Buizemont 211
   9500 Geraardsbergen
   Gsm 0468 28 23 68

5. **VOC Kieldrecht**
   Kreek 52
   9130 Kieldrecht
   Tel. 03 773 34 86
   Gsm 0472 36 51 03

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

6. VOC Anderlecht
   Veeweidestraat 43-45
   1070 Brussel
   (coördinatie: Franstalige Vogelbescherming LRBPO)
   Tel. 02 521 28 50

Provincie Antwerpen

7. **VOC Brasschaat-Kapellen**
   Holleweg 43
   2950 Kapellen
   Tel. 03 376 45 15

8. **VOC Neteland**
   Langstraat 29/1
   2270 Herenthout
   Tel. 014 51 40 41

Provincie Limburg

9. **Vogel- en Zoogdierenopvangcentrum**
   Strabroekweg 32
   3550 Heusden-Zolder
   Tel. 011 43 70 89

10. **Natuurhulpcentrum**
    Industrieweg Zuid 2051
    3660 Oudsbergen
    Tel. 089 85 49 06

Met de opvangcentra boven het horizontale lijntje kan je een combi-lidmaatschap met Vogelbescherming Vlaanderen afsluiten.

Egelhulp Centrum Avalon

11. **Egel Hulpcentrum Avalon**
    Hofakkerstraat 8
    3110 Rotselaar (Heikant)
    Tel. 016 19 09 59
    (onder beheer van het Wildlife Intervention Team Vlaams-Brabant vzw)

HUISMUSSENTELWEEKEND

TEL MET ONS MEE!

OP 25 EN 26 MAART 2023

Vogelbescherming.be
VOGELBESCHERMING VLAANDEREN VZW
Een stem voor de natuur

i.s.m.

Abll VZW

GHENT UNIVERSITY

vivara